

Så föddes mitt

ENGAGEMANG

för en kärnvapenfri värld

**TIO BERÄTTELSE OM ENGAGEMANG OCH
ARBETE MOT DET STORA HOTET UNDER 30 ÅR**

**SVENSKA LÄKARE
MOT KÄRNVAPEN**

Så föddes mitt

ENGAGEMANG

för en kärnvapenfri värld

**TIO BERÄTTELSE OM ENGAGEMANG OCH
ARBETE MOT DET STORA HOTET UNDER 30 ÅR**

**SVENSKA LÄKARE
MOT KÄRNVAPEN**

2011

Ansvarig utgivare: Gösta Alfvén
www.slmk.org

Layout: Gabriel Holmbom
egdesign.gabriel@gmail.com

**SVENSKA LÄKARE
MOT KÄRNVAPEN**

Innehåll

FÖRORD

Svenska Läkare mot Kärnvapen – trettio år av organiserat arbete mot det stora hotet	6
---	---

TIO BERÄTTELSE OM ENGAGEMANG OCH ARBETE MOT DET STORA HOTET

<i>Urban Waldenström</i>	11
<i>Lars Engstedt</i>	18
<i>Gunilla Nordström-Björverud</i>	20
<i>Staffan Cederblom</i>	23
<i>Ann Marie Janson Lang</i>	25
<i>Ebba Neander</i>	32
<i>Christina Vigre Lundius</i>	34
<i>Gösta Arturson</i>	38
<i>Hans Levander</i>	44
<i>Gunnar Westberg</i>	48

APPENDIX

Ordföranden i SLMK	50
SLMK medlemmar som deltagit aktivt i styrelsearbete i IPPNW, International Physicians for the Prevention of Nuclear War:	51
IPPNW:s kongresser	52

SVENSKA LÄKARE MOT KÄRNVAPEN

– *trettio år av organiserat arbete mot det stora hotet*

Vi som var unga på 1970-talet levde med en stor skräck inför det stora hotet – kärnvapenkriget. Kunde det kalla krigets tävlan om världsherravälde och den allt mer anspända terrorbalansen med ett ökande antal terrorvapen få mer än ett slut? De två världskrigen under 1900-talet hade visat att kampen om makten mellan stater med oförenliga politiska system alltid slutar med en ödeläggande militär konfrontation. Med kärnvapen skulle en sådan händelseutveckling kunna innebära världens undergång.

Tänk om Lise Meitner hade anat hur mycket skada och skräck som skulle bli följden av hennes upptäckt att uranatomer kan klyvas och materia omvandlas till energi, 50 miljoner gånger mer energi än vad som blir resultatet av vanlig förbränning. Kanske hade denna ödmjuka och självpoffrande kvinna då behållit sin revolutionerande upptäckt för sig själv. Mindre än femton år senare detonerade de första atombomberna mot mänskliga mål. Little Boy över Hiroshima och Fat Man över Nagasaki dödade flera hundra tusen människor, genom tryck- och värmevågor och radioaktiv strålning.

Andra världskriget var slut. FN bildades. Alla var överens om att atomvapen måste förbjudas. Alla utom en stat, med vetorätt, USA. Strax var kapprustningen igång och efter mindre än 25 år fanns det mer än sextiotusen kärnvapen, i USA, Sovjetunionen, Storbritannien, Frankrike och Kina, redo att förgöra mänskligheten flera gånger om. Albert Einsteins och Leo Szilards idé om att en atombomb skulle skydda världen mot Hitlers ondska hade förvandlats till en apokalyptisk mardröm.

Hotet om det oundvikliga atombombskriget hängde mörkt över oss. Många låg vakna på nätterna och vändades över risken för den sista epidemin, med en stark känsla av hjälplöshet.

Ett hopp tändes i slutet av 1970-talet. Helene Caldicott, Eric Chivian och några andra unga läkare i Boston funderade över atomvapnens medicinska konsekvenser. Det finns inget bot att ge efter kärnvapenkriget, konstaterade man. Vi måste verka för prevention. Världens läkare behöver gå samman och sprida detta budskap.

Man kontaktade professorn och hjärtläkaren Bernard Lown, som i början av 1960-talet skrivit en uppmärksam artikel *New England Journal of Medicine*

om kärnvapenprovens skadliga konsekvenser. Artikeln hade bidragit till opinionsbildningen mot atombombsprov ovan mark och förbud mot sådana prov. Lown blev engagerad och tillsammans drog man upp riktlinjer för en internationell förening mot kärnvapen som skulle informera om de medicinska konsekvenserna och vikten av prevention, det vill säga kärnvapenedrustning.

Bernard Lown tog kontakt med och entusiasmerade kollegan Jevgenij Tjazov i Moskva, som han kände sedan tidigare. De bestämde att de tillsammans med en mindre grupp läkare skulle träffas i Genève och dra upp riktlinjer för det internationella arbetet. Lown var i medicinska kretsar mest känd som den som introducerade extern hjärtmassage och defibrillatorn som räddat tusentals människor till livet. Jevgenij Tjazov var den sovjetiske presidenten Brezjnevs livläkare. Nu hade de en ännu större uppgift framför sig än att rädda människor med hjärtproblem. Nu skulle de hjälpas åt att rädda världen!

Den första internationella läkarkonferensen mot kärnvapen hölls i en liten stad utanför Washington D.C. våren 1981. Läkare från sex länder möttes, däribland Sune Bergström från Sverige som deltog som WHO-representant. Tillsammans beskrev man konsekvenserna av en megatonstor kärnvapenexplosion över en miljonstad: flera hundratusen döda och flera hundratusen svårt skadade. Läkarna skulle stå maktlösa. Man skrev den så kallade Appellen i vilken man manade världens läkare att informera om de medicinska effekterna och vikten av preventivt arbete.

Appellen nådde samma vår Urban Waldenström, en då ganska okänd distriktsläkare i Falun, med som det senare skulle visa sig stora organisatoriska talanger, sinne för att fånga upp förliga vindar i läkarkåren och ett enkelt och vinnande sätt i kontakten med läkare, politiker, allmänhet och journalister. Urban bestämde sig att anta utmaningen och svarade JA. Ett svenskt engagemang för frågan föddes en gnistrande vacker vårvinterdag i Dalarna.

Det första mötet ägde rum en solig augustidag 1981 då en grupp på knappt tio läkare träffades på en kullerstenbelagd gård på Södermalm i Stockholm.

Urban förstod att en läkarförening måste bygga på medicinsk kunskap, entusiasm och ett positivt gensvar från etablissemang. Han tog initiativ till "Professorsuppropet", som blev ett stort stöd för Appellen som publicerades i Läkartidningen i november detta år. Snöbollen hade börjat rulla. Redan till våren hade SLMK 1250 och med åren som mest nära 10 000 medlemmar.

Hur kunde så många läkare, upptagna av yrkeskarriär och familj, gå samman och ägna tusentals timmar åt ideellt arbete? Hur gick det till då en välorganiserad rörelse växte fram? Hur såg engagemang ut hos enskilda tongivande personer i föreningen? Det var frågor jag ställde mig på ett vårmöte i Stockholm på 1990-talet.

Det var anblicken av Ebba Neanders lugna, engagerat lyssnande ansikte på ett av föreningens vårmöten som väckte min nyfikenhet. Jag bad Ebba, som var barnpsykiatriker i Örebro, att skriva ner hur det gick till då hennes engagemang föddes. Det blev början till en serie med personliga berättelser under rubriken ”Så föddes mitt engagemang för en kärnvapenfri värld”: Urban Waldenström, Lars Engstedt, Staffan Cederblom, Gunilla Nordström-Björverud, Christina Vigre Lundius, Gösta Arturson och Hans Levander. I år har vi kompletterat samlingen med Gunnar Westberg och fått en intervju med Ann Marie Janson Lang. Det är deras berättelser som vi nu presenterar i samlad form.

Den här skriften är bara ett axplock av alla de engagemang som burit vår förening genom alla åren. Det finns många andra spännande historier att ta del av: Gunhild Beckmans, Ola Schenströms, Frida Sundbergs, Leonore Wides, Meit Krakaus och många, många andra som har bidragit med energi, kunskap och engagemang från Luelå i norr till Lund i söder. Nuvarande ordförande Jan Larsson har varit redaktör för informationsbladet Läkare mot Kärnvapen i många år tillsammans med Ulf König.

Kanslichef Klas Lundius har genom sitt outtröttliga engagemang hållit ordning på ekonomi och andra administrativa frågor och deltagit i resor och kongresser världen över. Journalisten Lars G Lindskog var medieansvarig under många år och bidrog med klokskap från ett helt liv med intresse för fredsfrågor.

Kärnvapenfrågan har det senaste decenniet legat i massmedial skugga och det allmänna engagemanget i landet har varit svagt. Men SLMK har arbetat vidare i ett nationellt och internationellt nätverk, med professionalitet och engagemang. Studenter har det senaste decenniet strömmat till och vitaliserat föreningen samt drivit många egna frågor, som till exempel att våra barn inte ska behöva ärva kärnvapnen.

Förra året lade läkare i SLMK tillsammans ner över 700 arbetsdagar i detta föreningsarbete. Snålt beräknat har över 50 000 arbetsdagar lagts ned i ideellt arbete mot kärnvapen under föreningens trettioåriga verksamhet.

Gösta Alfvén

Tio berättelser om
ENGAGEMANG OCH ARBETE
mot det stora hotet

URBAN WALDENSTRÖM

Docent i obstetrik och gynekologi, initiativtagare till "professorsuppropet" och grundare av SLMK.

“Kan inte läkare starta något sådant här i Sverige också?”

Den handskrivna lappen låg tillsammans med ett tidningsurklipp från Washington Post daterat 18 mars 1981. IPPNW hade bildats av läkare från USA och Sovjet.

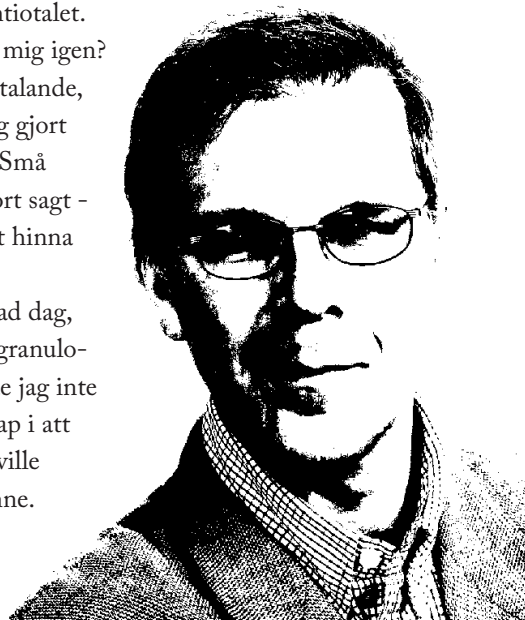
Brevet kom från en för mig - fortfarande - totalt okänd teknisk forskare, på tillfälligt besök i USA. Jag tror han kände till mig från ett upprop om kärnkraft i Läkartidningen.

“Jo, det kan man väl”, tänkte jag, som just då längtade efter något meningsfullt att engagera mig i. Student från -68, med en grundmurad förvissning om att man skulle engagera sig, att man kan påverka, och en nedärvd uppfattning att det var just min bestämmelse att göra det också.

Jag åkte skidor på sjön Runn utanför Falun och det var en sådan där härligt vårsommarsolig diamantgnistrande vinterdag. Skidade ut till två björkar, som övergivet omfamnar varandra bland några lätt räknade stenar mitt i sjön. Det kan bara inte kallas en ö. “Bikini-atollen” heter den i folkmun, för en lokal fyrverkerifabrik i Hinsnoret gjorde provsprängningar här på femtiotalet.

Livet var en tjusning. Skulle jag engagera mig igen? Allt ringande, resande, skrivande, talande, övertalande, all “fritid” som togs från familjen. Hade inte jag gjort mitt och kunde sola mig i vårvärmen i stället? Små barn, ett krävande arbete, en fru i karriären. Kort sagt - det fanns absolut ingen som helst möjlighet att hinna med något annat.

Brevet kom den 23:e mars, en känsloladdad dag, årsdagen av min lillasyster Anitas bortgång i agranulocytos. Trots min förankring i rationalitet, kunde jag inte annat än förstå att det måste vara något budskap i att brevet kom just då. Det fällde avgörandet. Jag ville hedra henne och göra en insats till hennes minne.

Engagera mig för livet, mot kärnvapen. Beslutet blev lika självklart som det var tillfälligt, hade det inte varit den 23:e mars tror jag att brevet lagts åt sidan.

- "En läkarorganisation mot kärnvapen? Med läkare som inte ens kan enas om man ska ge penicillin eller ej mot streptokocker i halsen? Hur skulle det vara möjligt?"

- "Nej, det skulle bara uppfattas som en vänsterflummig freds rörelse."

- "Det låter väl bra, men vad ska läkare göra åt det?"

Det var inte så lätt att få anhängare till idén. Läkare var inte vana att engagera sig i samhällsfrågor, tvärtom ansågs det något suspekt. Läkarkåren hade en halvsekel lång tradition av sträng sekularisering till medicinska frågor. Traditionen bjöd att varje engagemang vore att betrakta som vänsterinriktat; när initiativet kom från mig fick man ju dessutom denna misstanke bekräftad, oaktat det många år förflutit sedan jag hade halat fanan och klättrat ner från barriaderna.

Om så icke jag kunde stiga ur badet rentvådd, då Eureka: Läkare mot Kärnvapen skulle byggas på två diametralt annorlunda fundamenta. Den skulle emanera från etablissemang i läkarkåren och den skulle endast och enbart ägna sig åt kärnvapen, dvs inte åt kärnkraften eller ens fredsfrågor. Bäggedera syntes då näst intill omöjliga som bärlinor i grundsättningen. Den nyligen genomförda folkomröstningen om kärnkraften hade delat Sverige mitt itu. Fredsrörelser att blanda ihop sig med, det fanns det gott om och alla på förhand givna presumtiva anhängare var engagerade där.

En organisations öde och inriktning avgörs helt av hur den startas. Alltså skulle initiativet komma från professorerna inom den medicinska professionen. Jag tillfrågade kollegor på Falu lasarett om de kände professorer som skulle kunna tänkas stödja tanken och fick några uppslag. Dessa tillskrevs med en förfrågan om de ville stödja ett upprop i Läkartidningen för "Läkare mot Kärnvapen", med en garanti att det skulle vara en politiskt obunden professionell läkarorganisation ägnad att upplysa om de medicinska effekterna av kärnvapenkrig. Inget annat - och med det menades inget annat. Det var inte bara ett löfte utan likaså en bestämd uppfattning om att detta var centralt för att få något inflytande. Det blev ett återkommande tema i föreningen i många år.

Tänk hur märkligt det kan vara! Jodå, det fanns gott om professorer som gärna skrev under uppropet och dessutom tipsade om andra kandidater! Nu knöts kontakt med Gunnar Westberg, Staffan Cederblom och Gunilla Lidin-Jansson i Göteborg, Knut Lidman, Gösta Alfvén och P-O Holmborg i Stockholm, Gunilla Nordström-Björverud i Lund. De rekryterade fler professorer och i november 1981 publicerades uppropet i Läkartidningen med 134 underskrifter. Då hade också ordförandena i Läkarförbundet och Läkarsällskapet sällat sig till församlingen, för en fråga kring vilken det ett halvår tidigare bedömdes som fullständigt utsiktslös att samla ens ett dussintal kollegor! Ibland sammanstrålar flera olika krafter i en tidsmässig syntes.

Kraften samlas i rötterna och syns inte på ytan förrän knoppen plötsligt står i blom. Det är både hoppingivande och skrämmande, för blomman kan vara en nyttoväxt, men den kan också vara köttätande. Det syns inte förrän den står mitt ibland oss.

Näväl, nu var det bara det att det fanns ju inte någon förening. Det var vid tiden för läkarstämman och Läkare mot Kärnvapen skulle ha konstituerande möte i ABF-huset på Sveavägen. Kvällen innan samlades vi hemma hos Knut Lidman och planerade bildandet. Det var förenat med ett par delikata problem. Vi hade ingen organisation och ingen ordförande att föreslå.

-“Lars Engstedt” föreslog någon. Han hade undertecknat uppropet. Jag hade träffat honom under med.ass. tiden på Södersjukhuset. Han kunde ett syndrom som jag aldrig hört talas om. Jo, det var en mycket duglig och sympatisk man.

- “Lars är i Portugal och återkommer på söndag”, svarade hans hustru i telefon. Nej, hon visste inte hur man kunde nå honom. “Han har säkert inget emot att vara ordförande i alla fall”, trodde sig någon veta och så fick det bli. Konstituerande möte skulle ju äga rum redan dagen efter.

Mötet samlade i runda tal 250 kollegor att bilda denna omöjliga förening. Flera av Läkaresällskapets specialistföreningar var representerade i syfte att visa sitt stöd. Professor Boijesen, röntgenkliniken i Lund, höll en mycket uppskattad föreläsning om radioaktiv strålning från kärnvapen. Det var en lika stor som överraskande gest att han ställde upp. Jag kunde nämligen ana att han var något tvehågset inställd till mig, och därtill hade han goda skäl. Inte heller bara ett enstaka, utan rikligt förekommande, från min studietid i Lund. En av dessa är en lustig historia, som också belyser tidsandan. Röntgenkliniken i Lund arrangerade våren 1969 ett mycket prestigefyllt internationellt symposium om hjärttransplantation. Boijesens företrädare på Professorsstolen presiderade. Vi, alltså några radikala medicinare, var förstas där. Inget tillfälle till protest fick lämnas outnyttjat, då sov vi inte med gott samvete om natten.

Ivrigt påbackad av kompisarna stegade jag oanmäld upp i talarstolen och höll ett långt brandtal mot alla “lyxtransplantationer” som “offrade forskningen på Mammons guldaltar”, till förfång för “angelägna folksjukdomar”, vartill ledvärk m.fl. mindre upphetsande åkommor androgs som exempel.

Det vart tvärt tyst i salen, endast mina fåtaliga kompanjoners applåder ekade som tomma ärtburkar vid horisonten. Den imponerande Professorn ser ut som han drabbats av akut stelkramp. Han slår ordförandeklubban hårt i bordet och tackar för inlägget. Och - påbjuder en halvtimmes diskussion om det! Sådant kallas resning. Jag var fortfarande ställd mållös av högaktning när han, senare och i enrum, skällde ut mig.

Nu, tolv år senare är Boijesen huvudtalare på ett möte där jag - föranmäld - presiderar. Det är resning. Det var samma typ av resning - från det minst väntade hållet

- som några år senare skulle bidra till att rädda Läkare mot Kärnvapen.

Läkare mot Kärnvapen var bildat och Lars Engstedt var vald till ordförande. Vi hade inte fått tag på honom innan. Det var därför aningen pinsamt när han ringde mig och sa att han "kommit hem och läste i morgontidningen att han var vald till ordförande i föreningen".

- "Hmmm, jo, vi hoppas du inte skulle ta illa upp."

- "Nejdå, det går bra, men jag vore tacksam om vi kunde ses, så du kan informera mig lite mer om föreningen."

Lars var en lyckträff som ordförande. Med lugn, saklighet och engagemang i en aldrig sinande arbetskapacitet, badande i ett enormt kontaktnät, tog han sig an en uppgift han aldrig kandiderat för.

Andra personer med en säregen kapacitet dök upp ur ingenstans och tycktes smälta in precis där de hörde hemma. Pia Svennberg-Appelgren och Karin Edgardh förmådde Läkartidningen att blada in ett inbetalningskort och organiserade i all hast en medlemsförteckning och utskick till det tusental kollegor som fullständigt oväntat anmälde sig. Staffan Cederblom skrev, tryckte och publicerade medlemsblad, som blev kittet i den organisation som än så länge saknades. Ola Schenström dök upp på ett möte på Södersjukhuset och tog med föreningen på kurs i Kalix i massmedia-kunskap. Någon förmådde Försvarets Forskningsanstalt att ordna heldagarseminarier om kärnvapen för oss. Vi blev inbjudna, eller inbjöd oss, att tala i alla möjliga sammanhang, från regementen till kyrkor. Karin Wrangsjö, Karin Odhner, Gösta Alfvén m.fl. arrangerade information för alla riksdagsmän och ingår fortfarande i SLMKs ryggrad, liksom Christina Vigre Lundius, som hade en utsökt förmåga att övertala envar tvehågsen person att med ivrig glädje göra vadhelst hon föreslog.

Så tog massmedia oss till sig.

- Menar du alltså att sjukvården inte har resurser att ta hand om de skadade efter en kärnvapenexplosion?

- Sjukhusen kommer att vara raserade liksom andra byggnader, och sjukvårdspersonalen är inte mer skyddade än andra vid en detonation.

Frågan och svaret ställdes och gavs gång på gång under de första åren med SLMK. Vi var ofta företrädare i artiklar och i de seriösa debattprogram, som då drog maximala tittarskaror. Tidningar, TV, radio, allmänhet - alla ställde frågor som blottade den förhärskande föreställningen: om sjukvården bara hade mer resurser skulle den klara av följderna efter ett kärnvapenkrig. Insiktslösheten och okunnigheten var så överklig att den är svår att förstå idag. Man kände ju till Hiroshima, kan man tycka. "Men Sverige, som hade så fina brännskadeavdelningar"! Den idag självklara kunskapen att ett kärnvapenkrig ödelägger allt, den har SLMK och IPPNW grund-

lagt. En journalist var dock annorlunda, Lars G Lindskog, som i flera radioprogram diskuterade kärnvapen och sedermera blev vårt ovärderlige pressombud.

Föreningen växte så det knakade och efter ett par år var SLMK den största läkarföreningen i Sverige, näst efter Läkarförbundet. Vi hade lyckan att begåvas med ordförandeförmågor som Gösta Artursson, Gunhild Beckman och Ola Schenström, för att inte nämna nu sittande ordförande, och t.o.m. med oförskämt duktiga kassörer som C-H Jansson och den allkunnige entreprenören Klas Lundius. Kraften kom från alla de lokalgrupper som växte upp på snart sagt varje något större ort. Där hölls föreläsningar på lasaretten, utställningar på biblioteken, predikningar i kyrkorna och SLMK var väl företrädade i lokalpressen. Mer än några andra får väl Ebba Neander i Örebro och Ernst Michaeli i Gävle samt Torsten Cervin i Kalmar stå som förebilder för dessa medlemsaktiviteter.

Vår numerära storlek och stöd i Sverige, alla medlemmar och deras breda aktivitet, gjorde det möjligt för oss att få en central roll i IPPNW. Vi var då Lars Engstedt och jag, sedermera ofta sekonderade av Gunnar Westberg, Ann-Marie Jansson, Hans Levander och Ola Schenström. Det var en slagkraftig kombination där ingen var den andre lik. Lars med sin outtömliga förmåga till att kompromissa sig fram till målet, jag med mitt mer otåligt retoriska sätt att genomdriva det vi ville få genomfört. Men så hade SLMK också många och mycket goda förslag att bidra med! Gunnar med sin sakliga visdom, för att inte tala om all den insikt och kunskap han delade med Ann-Marie, som kunde nattmangla en proposition i varje upptänklig instans veckor i sträck, med amningspaus när andra hämtade andan. Hans Levander, född till brobyggare - först lokalt, sedermera i all världens hörn, gjorde noteringar och skapade kontaktnät varhelst han stod eller satt. Ola Schenström med sin enorma kapacitet gjorde senare en stor insats som ordförande i IPPNWs ekonomikommitté. Anders Wassén, som piggade upp med sina färgglada slipsar, kom att med en outsinbar energi rekrytera medlemmar och ordna arrangemang såväl lokalt som centralt.

Det som minst av allt saknades på det internationella planet var vältaliga föreläsare för att IPPNW skulle engagera sig i allt som var orättvist i världen, i varje ofredande av vadhelst det vara må. Det kunde vara lokala konflikter, det kunde vara kvinnoförtryck, förföljelse av oliktänkande eller övergrepp från statsmakten. Vi höll benhårt på vår linje att inte engagera IPPNW i någondera. Visst kändes det ibland hårdhärtat att på IPPNWs styrelsemöte bestämt och med övertygelse avvisa varje sådan propå, hur behjärtansvärd den än var. Men det var nödvändigt, för det var riktigt. Envetet förde vi vår linje att endast syssla med medicinska effekter av kärnvapenkrig. Särskilt viktigt var detta under dessa de första åren, för dessa präglar en organisation för lång tid framöver. Om IPPNW tappat fokus, så hade man också tappat allt förtro-

ende och aldrig kunnat få den betydelse den snart skulle komma att få.

Styrelsemötena var också en njutning. För då trakterades man rikligt med Bernard Lowns hänförande talkonst, parat med ett lika modigt som knivskarpt intellekt. Att höra honom öppna en kongress var som en språklig symfoniorkester och avslutningstalet lyfte församlingen till förnyad kraft "until we gather again". Inte bara församlingen lyftes förresten. Hela organisationsgruppen, från ordförande till papperskopierare, lyftes upp på podiet, omnämndes med namn och avtackades. Det var lika imponerande som osvenskt, särskilt som det gjordes med uppskattande värme.

Nu fick IPPNW Nobels fredspris 1985. Det var en kort tid efter att den bildats, men faktiskt hade föreningen gjort enorma insatser i folkbildningen. På ett par år hade den fått en folkmajoritet världen över att inse att ett kärnvapenkrig inte kunde vinnas av någondera parten, endast klä världen i aska. "De överlevande skulle beklaga de döda, men än mer sig själva", som Lown uttryckte saken och samtidigt apostroferade Helen Caldicott, denna storartade väckarklocka.

Dessutom kom IPPNW att spela en, tror jag, avgörande roll för nedrustningen. Denna roll har inte uppmärksammats i den grad den förtjänar. Den föregicks som sig bör av hätska angrepp, för liksom i varje klassiskt eller modernt drama ska fullföljandet av en större insats föregås av att möjligheterna därtill nästan omintetgörs.

Bakgrunden var att Bernard Lown, Harvard, grundat IPPNW tillsammans med Eugeni Chazov, Moskva. Bägge var kardiologer och Chazov var också livläkare för Sovjets ålderssvaga och, såväl å huvudets som å kroppens vägnar, skröpliga presidenter. När IPPNW fick Nobels fredspris blev detta samband, och en gammal historia med Sacharov, alltför påfrestande för det konservativa etablissemanget. Nu laddades kanonerna för angrepp mot IPPNW. Särskilt mullrade det i Sverige, eftersom det gällde Nobelpriset. Vänsterspöket och Sovjetpiskan rullades fram i ledare i dagstidningarna. SLMK hade fått hålla gravöl om det inte varit så att föreningen varit så stor, grundsatt och helt genomsyrad av demokratiskt orienterade medlemmar.

Hjälp kom dock omedelbart från ett fullständigt oväntat håll. Prof. Gunnar Björk, högerkrafternas nestor i Sverige, kände såväl Chazov som Lown (och förstås Lars Engstedt) sedan länge. Han går i indignerat genmäle på ledarsidan i Svenska Dagbladet till försvar för Chazov som en hederns man. Kanonerna mot SLMK tystnade över en natt.

Det som sedan händer är att Gorbatsjov kommer till makten och utnämner Chazov till hälsovårdsminister. Reagan i USA har sedan ett par år klippt av totalt all kommunikation med Sovjet. I det läge som uppstår, kommer IPPNW att under ett par år vara en av mycket få existerande politiskt oberoende organisationer på någorlunda hög nivå, där kommunikation i diskussionsform sker mellan väst och öst! Det

blir genom IPPNWs exekutivkommitté som Gorbatsjov kanaliserar och får respons på sina propäer om kärnvapenedrustning, innan han vågar offentliggöra dem via FN och andra kanaler. IPPNW får en avgörande betydelse för nedrustningen. Det är möjligt att jag överdriver, men det är ändå min övertygelse, att IPPNWs roll för den kommande nedrustningen är ordentligt underskattad.

Förutsättningen för att detta skulle kunna ske var att IPPNW lyckades bibehålla sin professionella inriktning och sin fokusering på kärnvapen. I annat fall hade inget förtroende varit att inhämta från någondera politiska lägret. Här, och i flera andra avseenden, menar jag att SLMK kan känna sig mycket stolt över att, med en näst intill till synes enfaldig envishet, ha hållit rodet på plats under den tid när just det var avgörande.

Varför vara jantesnål? SLMK har gjort, och gör alltjämt, en storartad insats. IPPNW har gjort en historisk insats. Kommer vi att nå ända fram? Det vet ingen, men det kräver mångårigt envist hårt målinriktat och glädjefyllt arbete. Glädjefyllt? Ja, ty utan glädjen, som gör arbetet roligt och meningsfullt är det inte möjligt.

Hur kunde detta omöjliga födas inom loppet av ett halvår? Varifrån kom all denna kraft? Jag vet inte. Men hade inte tiden varit mogen att ena alla dessa, tillförne motståndare och motstridiga viljor, kring en enda viktig fråga, då hade vi aldrig kunnat kasta loss och segla iväg. Hade inte vägen lyft med sig alla dessa förmågor ur ingenstans, då hade vi krokmat i utloppet och aldrig kommit ur hamn. Hade inte vinden från alla medlemmar legat på akterifrån hade vi strandat på ett skär. Jag är stolt och glad att jag hoppade på och seglade med denna besättning, till relingen fylld av vitt skilda härliga personligheter, vänner för livet.

Men hade det inte varit den 23:e mars, då vet jag inte. ■

LARS ENGSTEDT

1920-2004. Hematolog och professor i medicin på Södersjukhuset i Stockholm, SLMK:s förste ordförande.

Under andra världskriget, under första hälften av 1940-talet, visste man att kunskaperna inom atomfysiken vuxit dramatiskt. Det spreds uppgifter om att man i USA kommit långt när det gällde att framställa bomber med en tidigare oanad explosionskraft, baserade på radioaktiva ämnen. Detta blev så småningom bekant som det så kallade Manhattanprojektet. USA och dess allierade befarade länge att tyskarna arbetade med samma problem, men mot slutet av kriget trodde man sig veta att man i Tyskland avbrutit sitt projekt. Det som närmast hade utlöst arbetet i USA var ett brev från Albert Einstein till president Roosevelt omkring 1940.

I juli 1945 provsprängdes i New Mexico den första atombomben, och i augusti samma år släpptes så atombomberna över Hiroshima och Nagasaki med en enorm materiell förstörelse och tiotusentals dödsoffer trots att dessa bomber var mycket mindre än de som finns idag. Som internmedicinare och hematolog med arbete inom hematologisk onkologi och strålskydd följde jag så gott det lät sig göras med dessa händelser och deras medicinska följder. Tanken på ett atomkrig med överskådliga följder var något nytt, och mycket information - fastän svår att överblicka - kom fram i den medicinska pressen och på andra vägar och diskuterades livligt vid möten och i olika föreningar. Det som för min del blev den verkligt tändande gnistan var ett kort brev 1980 från Urban Waldenström i Falun, som jag lärt känna när han i början av 70-talet som medicine kandidat tjänstgjorde på Karolinska sjukhuset. Urban hade genom amerikanska kontakter fått veta att en ny förening, International Physicians for the Prevention of Nuclear War (IPPNW) bildats, och Urban föreslog att vi i Sverige borde bilda en förening med samma syfte, ansluten till IPPNW. Jag svarade genast att detta var en viktig tanke.

Den som klart tog initiativet till att bilda en internationell läkarförening för att arbeta för att förebygga kärnvapenkrig var Bostonprofessorn i kardiologi Bernard Lown. Lown ställde förslaget till Jevgenij Tjasov, chef för det nationella kardiologiska institutet i Moskva. Efter någon tvekan samtyckte Tjasov - och kanske efter att ha konsulterat sin patient Brezjnev? Formellt bildades IPPNW i Genève i december 1980 av några amerikanska och sovjetiska läkare. Redan från början gjorde man helt klart att föreningens grundläggande arbete skulle vara att samla och att i alla länder sprida

medicinsk och annan information om kärnvapnen och deras verkningar - samma arbetsätt som antogs för SLMK som bildades den 5 december 1981. Vi var många som under närmast föregående år förberett bildandet av föreningen. För min del var jag utomlands - hematologmöte i Lissabon - när föreningen bildades men accepterade med glädje och förhoppningar att man föreslagit mig som ordförande med Urban som vice. SLMK fick stor uppmärksamhet i Läkartidningen som i hög grad stödde föreningen. I nr 48 1981 publicerade man en stödande appell, undertecknad av ordförandena i Läkarsällskapet och Läkarförbundet och av 134 av Sveriges professorer vid medicinska fakulteter.

Det kändes härligt och mycket tillfredsställande att ägna sig åt detta arbete med information och föreningsbildning i ett syfte som vi tyckte var viktigt och engagerande. Vid ett möte på Södersjukhuset i Stockholm 30 januari 1981 beslöt man följa IPPNWs målsättningar och tillade "målet skall vara att alla kärnvapen skall avskaffas". Så har det ju ännu inte blivit men jag tror att det arbete i dessa frågor som bedrivits av våra och många andra yrkesorganisationer i hög grad bidrar till att kärnvapenfrågan ständigt hålls aktuell. Ett kärnvapenkrig skulle till exempel enligt en utredning tillsatt av WHO med svensken Sune Bergström som ordförande (Effects of Nuclear War on Health and Health Services, 1 uppl 1984) vara det största hot som finns mot mänskligheten. Man framhöll vikten av att WHO systematiskt skulle sprida information "on the health consequences of nuclear warfare and expanding and intensifying international cooperation in the field of health".

Arbetet i SLMK och IPPNW har varit ytterst stimulerande genom kontakter och samarbete både hemma i Sverige och internationellt. Under de gångna åren har som bekant många internationella överenskommelser träffats för att minska risker för och följderna av kärnvapenkrig - men även om antalet vapen nu minskat är de ju ännu inte avskaffade - fortsatt arbete är lika viktigt som någonsin!!!

Redan våren 1982 hade SLMK 1 250 medlemmar, maximum nåddes omkring 1990 med omkring 10 000 medlemmar, nu omkring 7 000. IPPNW har dotterföreningar i omkring 90 länder med flera hundratusen medlemmar. 1985-91 hade jag som vice ordförande i IPPNW särskilt stora möjligheter att delta i arbetet. Urban och jag var i april 1982 första gången med på ett internationellt IPPNW-möte i Cambridge, England. SLMKs informationsblad kom till genom Göteborgsläkarens initiativ - främst Gunilla Lidén-Janson och Staffan Cederblom - första numret gavs ut 1982... ■

GUNILLA NORDSTRÖM-BJÖRVERUD

*1935 – 2003. Rehabiliteringsläkare i Lund
och under många år SLMK:s sekreterare.*

Jag är född mitt under 30-talet och blev alltså vuxen på 50-talet. Men tyvärr hörde jag inte till de starka kvinnor som protesterade mot ett svenskt atomvapen. Det beklagar jag nu. Jag gifte mig och fick barn. Som mor, hustru och läkare hade jag mitt behov av känslomässigt engagemang fyllt. Men när vår dotter tagit studenten var modersrollen inte längre så krävande, det fanns plats för något mer.

Värvintern 1981 fick jag ett brev från min tidigare och blivande chef på rehabiliteringskliniken, överläkare Åke Stenram, en utklippt liten notis ur DN. Enligt denna hade sex läkare, tre från USA och tre från Sovjetunionen tillsammans bildat en internationell läkarförening i syfte att sprida information om kärnvapnens medicinska effekter. Jag minns som igår hur denna notis slog mig som en blixtnedslag från klar himmel. "Visst, kärnvapnen är livsfarliga, det är därför de tillverkas och utplaceras och deras farlighet baserar sig på medicinska faktorer, ett medicinskt problem för läkare. Att de är ett försvar som ger trygghet är helt enkelt inte sant. Att jag inte hade tänkt på detta själv!" Detta var något som jag skulle, borde ta fast i och engagera mig för. Men hur gör man? Efter en del funderande skrev jag ett brev till de läkare som figurerat i Läkartidningen i samband med folkomröstningen om kärnkraft något år eller två tidigare.

En av dessa läkare var Urban Waldenström, dåförtiden distriktsläkare i Dalarna. Han svarade: "Bästa Gunilla, Nu råkade du skriva till mig i precis rätt tid. Jag har just börjat pejla intresset för en svensk del av den internationella läkarorganisationen... Min tanke är att först få en del namnkunniga äldre läkare - helst professorer! - att delta i bildandet... Hör gärna av dig!"

Jag fick en del material från Urban, bl a ledaren i Lancet nov 15, 1980. Ledaren inleds:

"The medical profession must never neglect its responsibility to protest at the grim paradox between the world's enormous and mounting military expenditure and the comparatively meagre efforts devoted to the relief of poverty, malnutrition, and disease. ... effective civil defense against nuclear attack is impossible."

Bland de auktoriteter som apostroferades i ledaren märktes (den blivande) Nobelfreds-

pristagaren professor Joseph Rotblat och läkaren Helen Caldicott.

Så rullade det vidare. Jag fick lära mig, inte hur man skapar men väl fångar in och cementerar en opinion. (Detta var alltså i början på åttiotalet, före PR och mediekon-sulternas tid. Det var inte omöjligt att som amatör skriva ihop ett material där både budskap och förpackning klarade sig utan PR-förgyllning.)

Föreningsbildandet

Urban skrev (mars-april 81) till ett tiotal professorer och lät även budskapet om den planerade svenska föreningen spridas självständigt, som ringar på vattnet. I september skrev han till mig att han hade ett 25tal professorer, som var villiga att underteckna en appell som planerades i Läkartidningen. Denna appell var en översättning till svenska av ett uttalande från IPPNWs första internationella kongress. Appellen låg till grund för det upprop om en namninsamling bland läkare mot kärnvapen som följande år cirkulerade internationellt.

“I vår egenskap av läkare vill vi uttrycka vår djupa oro inför det hot mot män-niskors liv och hälsa ... svävar idag över hundratals miljoner människor. ... oerhörda summor till krigsmaterial medan tiotusentals människor dör varje dag i behandlings-bara sjukdomar ... Den har också sitt pris i psykiska skadeverkningar.”

I september skickade även jag ut en förfrågan om intresse för undertecknande, till samtliga professorer vid medicinska fakulteten i Lund. Jag kunde i denna förfrågan meddela att ett 60-tal svenska professorer redan anmält sitt intresse för att underteck-na appellen. Och i nr 48/81 av Läkartidningen publicerades så appellen, undertecknad av ordföranden i Läkarförbundet och Läkarsällskapet samt inalles 134 professorer vid medicinska fakulteter. Nästa steg i planeringen var ett möte i Stockholm i början av december i samband med Riksstämman. Därmed var föreningen SLMK bildad, med interimsstyrelse, arbetsgrupp och viss byråkrati.

Budskapet fick stor genomslagskraft, redan vid första föreningsmötet på Söder-sjukhuset i Stockholm, januari 1982, kunde rapporteras att SLMK hade närmare 1 300 medlemmar. Men, jag minns också den lätta förvirring som grep oss när någon frågade. “Vad ska vi göra? Hur skall vi arbeta? Information blev nyckelordet, informera oss själva och våra kolleger, informera beslutsfattare, journalister, allmänhet. Kanske även skolbarn? Då som nu lät detta riktigt. Men - vilken information är adekvat för t ex våra landstingspolitiker? Det räcker inte med stora ord, det krävdes även konkreta budskap. “Hur effektivt är civilförsvaret vid och efter ett kärnvapenanslag? Denna fråga kunde ju i och för sig lätt besvaras med två ord - “fullständigt ineffektivt” men det krävdes flera möten, seminarier och symposier för att föreningen och företrädare för Civilförsvaret på hög nivå skulle kunna enas.

Fred och Hälsa

Och vad visste vi egentligen själva om kärnvapenkrigets effekter? Knappt mer än vad sunda förnuftet säger, "det är mycket farligt". Främst drevs vi ju av ett "engagemang för en kärnvapenfri värld", en önskan att låta våra medmänniskor (och våra kommande barnbarnsbarn) få ett bättre liv i Fred liksom vi vill erbjuda våra patienter Hälsa. Fred och Hälsa har som begrepp stora likheter. Liksom Hälsa inte är "blott frånvaron av sjukdom utan full ..." är Fred "inte blott frånvaron av krig utan full ..."

Det var en liten insats för kärnvapenmotståndet att tentamensläsa om Gray, rad, maligniteter och blodiga diarréer. Och ytterligare information skaffade vi oss genom deltagande i internationella kongresser och undervisning i föreläsningar och diskussionsform från t ex FOA, SIPRI, UD:s tjänstemän för nedrustning. Vi kom redan på ett tidigt stadium att bli respekterade (kanske t. o. m. uppskattade) av etablissemang, man insåg att vi var allvarliga i vårt engagemang och utan "politiska biavsikter". (Vi var också mycket noga med att "uppföra oss", de manliga läkarna hade alltid slips medan vi kvinnor undvek provocerande vinröda kjolar. Detta var inte falsk marknadsföring, det var hänsyn och respekt för andras åsikter.)

Roligt

I sanningens namn skall väl också sägas att det inte bara var informationen om kärnvapnens oacceptabla medicinska konsekvenser som varit viktigt i arbetet inom SLMK. Någon av föreningens fäder eller mödrar präglade på ett tidigt stadium satsen "det skall vara roligt att arbeta mot kärnvapen". Roligt är kanske inte rätta ordet men emotionellt givande och kanske även personlighetsutvecklande har det varit. Man får inte längre vara blyg om man skall tala i Domkyrkan på Hiroshimadagen eller ringa till Landshövdingen och be honom inviga Värmötet.

När jag fick en möjlighet att gå med i den första ordinarie styrelsen 1982 tog jag chansen. Det har jag inte ångrat under de 17 år som gått, men nu är det dags att lämna min plats i styrelsen till andra. Klokt nog skaffade jag mig tidigt en nisch i SLMKs styrelse, jag blev sekreterare. Att skriva protokoll är visserligen inte så gloriöst som att åka till New York eller Moskva för viktiga samtal. Men det har passat mig bättre. En liten notis i DN blev för mig incitamentet till ett långvarigt och djupt känt "engagemang för en kärnvapenfri värld", ett engagemang baserat på yrkeskunskaper och därför trovärdigt. Jag blir rörd när jag läser (Infobladet nr 7, sept 1983) Alva Myrdals telegram till föreningsmötet i Luleå: "Tack för den beundransvärda pionjärinsats läkarna gör mot kärnvapnen ... Yrkesgrupperna blir den fastaste bastionen för den långsiktiga motståndsrörelsen mot kärnvapnen ..." ■

STAFFAN CEDERBLOM

*Röntgenläkare från Göteborg och redaktör för Informationsbladet
Läkare mot Kärnvapen från utgivningsstarten 1982 fram till 1988.*

En reporter frågade en gång: "Vad är det som gör att du blivit så djupt engagerad i kärnvapenfrågan?" Vad jag svarade kommer jag inte riktigt ihåg. Som ofta när man ställs inför mikrofon blir man lite stressad och antagligen blev svaret ganska långt – risken för kärnvapenkrig av misstag, ofattbara mängder missiler ständigt klara för avfyrning, "nuclear winter" osv. Men när intervjun var över kom eftertanken i vanlig ordning. Vad jag egentligen kanske skulle ha sagt var motfrågan: "Vad är det som gör att inte alla människor är djupt engagerade?" Frågan är för mig fortfarande obesvarad men ganska tänkvärd.

Att vi från läkarhåll tog itu med kärnvapenproblemen just kring början av 80-talet var säkert delvis en följd av den tidens politiska strömningar. Var tid har sina trender och frågor som engagerar. Då fanns ett samhällsetiskt intresse som förefaller mindre starkt nu tjuo år senare. Samhällsfrågor och debatt tycks ju ha blivit mer centerade kring pengar. Medias intresse för ekonomi tar plats på ett sätt som var otänkbart då. Människans egen privata vinning får ibland skamlösa proportioner. Man kan undra om det är ett uttryck för att egoism just nu fått större svängrum på bekostnad av ideell aktivitet?

Hemma i familjen hade vi – liksom säkert de flesta människor – självklart en del oro och vända inför funderingarna om kärnvapenkrig. Vi talade nog ganska ofta om det. Den storpolitiska situationen var under det kalla kriget så spänd och osäker att möjligheten av en explosion framstod som i högsta grad realistisk. Jag föreställer mig att många människor av den anledningen hade – och fortfarande har – mer eller mindre svår, mer eller mindre bortträngd ångest. För egen del vet jag mig inte ha haft några sådana ångestproblem utan tror att anledningen till mitt jobb för SLMK hade en övervägande rationell grund. Att arbete mot kärnvapen

inte bara skulle vara politiskt förankrat utan också ideellt kändes både naturligt och nödvändigt. Och det kommer att behövas så länge vapnen finns kvar.

Läkare mot kärnvapen var resultat av ett starkt initiativ från några få unga kollegor. De lyckades få genomslag för idén genom att beskriva kärnvapenvansinnet i ett professionellt medicinsk perspektiv. I Läkartidningen gjordes upprop till Sveriges läkare efter det att en stor del av landets ledande medicine professorer undertecknat en rekommendation att vi som yrkeskår skulle ta ställning. Några år senare hade flera tusen kollegor betalat medlemsavgift.

Vid föreningens första möte i Stockholm kom vi fram till att det behövdes ett gemensamt forum, ett "Infoblad". Jag fick ansvaret för tidningen som vi gav ut regelbundet fyra gånger årligen. Framställningen var ganska omständlig och komplicerad eftersom ordbehandling med datorer i början av 80-talet inte var användbar för oss amatörer. Rent praktiskt innebar redigeringsarbetet att artiklar skulle hyfsas, skrivas och klippas ut, rubriker gnuggas, texter och bilder monterats sida för sida innan tryckeriet slutligen kunde ta hand om reprofoto och offset. Proceduren var tidskrävande, för varje nummer behövdes åtskilliga nätter och helger. En reflexion som jag minns mycket väl var när vi under första året skulle sända drygt 1 500 Infoblad till medlemmarna runt om i Sverige. Då hade vi ännu inte någon datafirma som skötte adresshållningen utan man fick vackert sitta och skriva utan ark med etiketter, en efter en. Just den här tidningen innehöll information som måste komma ut före en viss dag. Några medlemmar och deras vänner och bekanta hade kommit överens om att samlas den dagen hemma hos mig och packa. Men den ene efter den råkade få förhinder och plötsligt var det bara jag kvar. OK då, stoppa i kuvert, klistra etiketter och frimärken går väl bra att göra själv. Och så blev det. Men att 1 500 är så många var en fullständig överraskning! Timme efter timme långt in på natten innan allt var klart att läggas på posten.

Och reflexionen då? Jo: Här sitter man och suckar över att stoppa 1 500 tidningar i kuvert och tycker att det är många. Men det finns faktiskt 30 000 kärnvapen runt om i världen, var och en med så mycket förstörelsekapacitet att Hiroshimabomben var en lilleputt.

Ibland återkommer jag till denna tanke: hur ofta är det inte som vi käckt handskas med våra stora tal och känner oss så duktiga. Ofta har vi i själva verket för länge sedan tappat både förståelse och insikt om vad vi håller på med. Kanske skulle vi lite till mans må bra av att emellanåt stoppa budskap i några tusen kuvert och skicka iväg? ■

ANN MARIE JANSON LANG

*Docent i neurovetenskap, under flera år på 1990-talet
kontaktperson i WHO för IPPNW.*

Intervju med Ann Marie Janson Lang, skriven speciellt för jubileumsskriften

Hur börjar ett engagemang? Vad är det som gör att en del människor lägger ned tid och kraft på att försöka förebygga de stora hoten mot mänskligheten? Medan många andra, de flesta, förhåller sig passiva. Frågan, som länge funnits i mitt bakhuvud, får förnyad aktualitet när jag träffar läkaren och forskaren Ann Marie Janson Lang, som under ett antal år spelade en avgörande roll för den internationella läkarrörelsen IPPNW:s framgångar i kampen mot kärnvapen.

Att höra henne berätta om sina år först som internationellt engagerad medicinstudent och sedan som kontaktperson i WHO för den internationella läkarrörelsen mot kärnvapen är som att ta del av en rafflande deckare. Mer om det strax. Men först, hur började det?

Ann Marie Janson Lang vet precis när hon bestämde sig för att bli läkare. Hon var sex år, satt uppe på kvällen framför teven och vägrade gå och lägga sig. Föräldrarna var inte glada, skulle hon nu börja trilskas igen? Men flickan hade sina skäl, hon hade märkt att när hon låg ned kunde hon inte andas.

– Med viss möda lyckades jag övertyga föräldrarna att jag faktiskt var sjuk. Till slut sa jag till dem: ”Om ni inte kör mig till sjukhus nu så dör jag!”

Då blev det fart på föräldrarna, de ringde sjukvården och Ann Marie fick andas i telefon, hennes andningssvårigheter var tydliga. Beskedet var att hon ögonblickligen måste till Karolinska. ”Har ni bra nerver så kör henne hit själva, jag tror inte vi hinner skicka någon ambulans”, sade sjuksköterskan de talade med.

– Jag kommer ihåg den bilfärden. Pappa körde mot rött ljus, det var i sista mi-

nuten vi kom fram, jag hade struplocksinfektion och måste gå igenom en akut trakeotomi. Jag insåg sedan att jag hade räddats till livet, att man dör lätt och att man inte bara kan tro att det fixar sig. Det var då jag tänkte att jag skulle bli doktor. När jag var på återbesök hos läkaren som opererat mig hade jag själv köpt en chokladkaka som jag kramade hårt i handen. Den gav jag till honom som tack. Många år senare fick jag honom till bordet vid en middag på Läkaresällskapet. Och kunde tacka igen – utan chokladkaka.

Yrkesvalet stod alltså klart redan innan Ann Marie börjat skolan. Men det internationella engagemanget är ju inte nödvändigtvis en följd av det. Den första impulsen till det tackar hon sin mamma för:

– Mamma hade tagit reda på att det fanns internationella barnbyar, ”Children’s International Summer Villages”, dit elvaåringar från en rad länder kunde söka, man lottades till någon av de 20-tal barnbyar som fanns i olika länder. Jag hamnade i Leeds i något som skulle kunna kallas ett mini-FN. Rummet där jag bodde en månad delades med en flicka från Ceaușescus Rumänien som levde under helt andra villkor än jag, och en japansk flicka som jag blev väldigt god vän med. Henne återsåg jag många år senare i samband med att IPPNW hade sin kongress i Hiroshima. Hon hade blivit läkare liksom jag. I barnbyn hade vi jätteroligt, pratade och diskuterade. Jag kunde redan flera språk, bland annat franska sedan vi bott i Paris en period.

I ett gammalt klipp ur DN träffar vi Ann Marie härnäst. Året är 1971. Hon har blivit 12 år och intervjuas tillsammans med ett antal jämnåriga om sin syn på livet och samhället. Hon tycker att ”vi ska dela upp lönerna så att alla får lika mycket”. Hon inser också efter sin sommar med barn från olika delar av världen att man inte ensam kan åstadkomma några förändringar. Ska man åstadkomma något måste man göra det tillsammans med andra.

– Det var väl den inställningen som följde mig och som gjorde att jag som läkarstudent vid knappt 20 års ålder kom att engagera mig i medicinstudenternas internationella utskott. Där blev jag ordförande och gav mig rakt in i de politiska frågorna, fast på ett vetenskapligt grundat sätt utan partipolitisk anknytning. Jag läste en FN-rapport om kärnvapen och tänkte: ”Det här är ju inte klokt!” Jag fick upp ögonen för dels hur farliga kärnvapnen är, dels vilket fruktansvärt resursslöseri det är att satsa på något som har som syfte att inte användas. Jag bad om ett möte med Olof Palme då en delegation i internationella läkarstudentfederationen IFMSA gav studentorganisationens stöd till hans arbete i Palmekommissionen, dvs Den oberoende kommissionen för nedrustnings- och säkerhetsfrågor som Olof Palme startade 1980 och som lämnade sin slutrapport 1982. Det sågs inte med blida ögon av SFS (Sveriges Förenade Studentkårer) som hade en helt annan agenda. Men vi var oberoende av dem och kunde

agera på egen hand.

Ungefär samtidigt som läkarstudenterna började engagera sig i kärnvapenfrågan bildades IPPNW (International Physicians for the Prevention of Nuclear War). Professor Lars Engstedt blev 1981 den förste ordföranden för den svenska grenen, Läkare mot kärnvapen. Han var en person med stor auktoritet i internationella sammanhang. 1985 blev han vice ordförande i IPPNW. Han fick upp ögonen för Ann Marie Janson som 1983 också blivit ordförande för IFMSA (International Federation of Medical Students' Associations). I den egenskapen hade hon täta kontakter med WHO och när hon senare som färdig läkare lämnade studentfederationen och flyttade över sitt engagemang till Läkare mot kärnvapen blev hon genom hans försorg kontaktperson med WHO för IPPNW:

– En ung tämligen nyutexaminerad läkare! Det var nog inte vad de prestigeladdade professorerna som startat IPPNW hade tänkt sig som talesperson. Men Lars Engstedt stod på sig.

Att det var en poäng att föra fram just Ann Marie Janson kan man förstå av hennes berättelse om hur hon lärt sig hantera det politiska spel som förekom också på studentnivå. 1983 skulle IFMSA hålla ett stort möte på universitetet i Alexandria. Men när mötet skulle öppnas visade det sig att den israeliska delegationen saknades. Den hade blivit kidnappad av några studenter vid Alexandriauniversitetet. Det var första gången efter fredsavtalet Camp David som en delegation från Israel deltog på ett studentmöte i Egypten.

– Nu var frågan om vi skulle starta mötet utan israelerna. Det ville organisatörerna och Alexandriauniversitetet. Men det ville inte delegaterna från andra länder. Vi läste på i manualen för federationen och fann att om alla länders delegationer gick ut ur mötesalen skulle vi rapporteras som inte närvarande. Mötet skulle inte kunna öppnas. Efter ett visst antal timmar hade vi möjlighet att återkalla mötet. En egyptisk läkarstudent sa till mig: ”Jag vet var israelerna hålls fångna”. Jag bad honom och en god vän till honom hänga med mig för att försöka få studenterna fria.

– Sagt och gjort, vi tog oss med bil till ett sjaskigt hotell i Alexandria. Efter en förvirrad palaver med en vakt som frågade om jag var jude och inte kunde fatta mitt skämt om att jag var ättling till en viking från norr, blev jag till slut insläppt till de fångna israelerna. Inne i hotelllobbyn satt några sömniga vakter. Medan mina två egyptiska studentkolleger uppehöll vakten utanför hotellet kunde jag i ett kort obehäkat ögonblick få med mig israelerna ut. Vi smet iväg till bilen och tog oss tillsammans med mina egyptiska vänner tillbaka till universitetet där sessionen nu kunde inledas med alla länders delegationer närvarande.

Tio år senare, 1993, befann sig Ann Marie Janson tillsammans med sin kol-

lega Johan Thor på WHO i Genève, som observatör för IPPNW. Hon hade tio års erfarenhet av stora internationella möten, var nästan som barn i huset i WHO och kände kanslipersonalen och många av delegaterna. Bland annat hade hon lärt sig hur man kan använda procedurfrågorna på ett konstruktivt sätt. Det skulle komma väl till pass när hon nu med hjälp av sina kontakter bland WHO-delegaterna skulle försöka få genomslag för den fråga som engagerat Läkare mot kärnvapen i över tio års tid, nämligen förslaget att förbjuda kärnvapen.

– Redan i början på 80-talet hade vi i studentfederationen haft kontakt med Sune Bergström, nobelpristagaren, som hade introducerat kärnvapenfrågan i WHO. Genom honom fick jag då veta att WHO höll på med ett arbete om kärnvapen inför en rapport 1983, en rapport som skulle komma att utmytna i en deklaration: ”Det största omedelbara hotet mot människors hälsa är kärnvapen”. Tre år senare, 1986, bestämde vi i IPPNW, där jag då blivit aktiv, att vi skulle försöka göra den rapporten till en bestseller. Vi lyckades!

En kioskvältare med titeln: ”The Effects of Nuclear War on Health and Health Services” – hur är det möjligt?

– Jag pratade med den avdelning på WHO som hade hand om tryckningen av rapporten, berättade att vi hade för avsikt att göra den till en bestseller och frågade hur många tusen som behövdes för att få den på topplistorna. Den ansvarige fransmannen blev förtjust, han påpekade att det görs så många bra rapporter men problemet är att de inte sprids. Han gav oss ett bra pris, tryckte en jätteupplaga och skickade sedan lastbilar med rapporten till olika länder. I SLMK gjorde vi också en svensk översättning. Den fick verkligen genomslag!

Och sen då?

– Den blev en liten pusselbit i en större plan, men en viktig sådan. För nu kom nästa steg. 1991 hade IPPNW kongress i Sverige. Då bestämde vi att försöka olagligförklara kärnvapen. Tanken var att vi skulle försöka få WHO att gå vidare till den internationella domstolen i Haag med en fråga om det är lagligt att använda kärnvapen. Jag fick ansvar för projektet med WHO där jag redan hade många kontakter.

– Två år senare, i januari 1993, befann jag mig på WHO i Genève tillsammans med min kollega Johan Thor. Nu var det dags för WHO:s styrelsemöte då programmet för Världshälsoförsamlingen skulle bestämmas. Skulle vi lyckas få in frågan om kärnvapen på agendan? Vi övertygade två kolleger från IPPNWs nätverk, en nepalesiske delegaten, läkare och hälsovårdsminister, och en delegat från Mongoliet, att föra upp frågan på dagordningen. Inför det stora mötet med världens hälsovårdsministrar, Världshälsoförsamlingen i maj 1993, hade vi förberett oss noga. Genom IPPNW hade vi kontaktat flera länders delegater och ministerier och en del högt uppsatta politiker,

som presidenten i Mexiko. Men debatten borde inledas med en viktig ordningsfråga - det måste bli slutna omröstning, annars fanns det inte en chans att förslaget skulle kunna gå igenom. Rädslan för framför allt USA:s reaktion skulle säkerligen omintetgöra förslaget vid en öppen omröstning.

- Vi i IPPNW hade vänt och vridit på frågan hur vi skulle kunna påverka detta och kommit överens om att församlingen måste tas med överraskning. En ordningsfråga som inleder sessionen måste tas upp tidigt i debatten. Det blev delegaten från Tonga, en mycket gammal och erfaren hälsominister med stor prestige, som begärde slutna votering om den resolution som hade förberetts och fått stöd från ett 20-tal länder. Den slutna omröstningen gick igenom med mycket knapp marginal. En delseger vunnen.

Så fortsatte sessionen och när det framgick att resolutionen hade brett stöd bland ländernas delegater kallades både generaldirektören för WHO och organisationens finanschef in. Han tog till starka brösttoner och sa att kärnvapen visst var en väldigt viktig och engagerande fråga, MEN det är ju så väldigt dyrt för WHO att gå till Internationella domstolen och en rad hälsoprogram som redan beslutats kan då behöva läggas på is...

- Vi från IPPNW hade tagit reda på att det inte kostar något att driva mål i Internationella domstolen för FN-organisationer. Men för säkerhets skull sprang min kollega Johan som hade ett telefonkort (detta var före mobilernas tid) och ringde från en lokaltelefon utanför möteslokalen till domstolen i Haag och fick uppgiften bekräftad. Nu hade vi inte lång tid på oss att försöka få fram ett meddelande om detta till någon av delegaterna. Vi fick inte vistas i sessionssalen, men vi hade en bra karta över hur alla delegater satt och utanför salen stod vakter som mest bestod av extraknäckande juriststudenter som gärna var med på noterna och ville hjälpa oss.

- En av vakterna springer in till Mexikos delegat och lämnar en lapp från oss och innan finanschefen har talat till punkt, trycker mexikanen på knappen och begär ordet: Enligt de informationer han har kostar det ingenting att driva mål i Internationella domstolen för WHO. Ridå för finanschefens argument. Ännu en delseger vunnen.

Den slutna omröstningen vanns av dem som lyssnat på argumenten från Ann Marie Janson och hennes kolleger. Nu var det väl dags att fira? Ja, det tyckte de läkarkolleger och sympatisörer som träffades efteråt på en restaurang. Själv vågade hon inte fira ännu.

- Jag hade ett minne från mina tidigare kontakter med WHO att det går att riva upp beslut som fattas i Världshälsöförsamlingens kommittéer under sista plenarsessionen. "Det här kommer att rivas upp", sa jag. Ingen trodde mig, men jag sprang ifrån restaurangen till WHO och fick med hjälp av en vakt tillträde till biblioteket. Jag mindes

ungefär vilket år en plenarsession hade återöppnat ett kommittébeslut – det händer ytterst sällan – och hittade ett franskt protokoll som beskrev detta, kopierade några sidor och sprang tillbaka till restaurangen där mina vänner just höll på att bryta upp från bordet.

– Två dagar senare hände förstås just detta. Som en blixtnedslag från en klar himmel föreslår Frankrike att saken tas upp igen. Då har vi haft lite tid på oss att förbereda oss. Många delegater hade redan rest hem. Men vi hade kontaktat ett antal som länder som uttryckte sitt stöd för resolutionen – allt från f.d. sovjetrepubliker till länder i Polynesien, Sydamerika och Afrika. Resolutionen togs en andra gång, nu med knapp majoritet och efter att vissa länder berättat för oss att de varit utsatta för påtryckningar i sina hemländer från bl.a. USAs ambassadrepresentationer. 14 maj 1993 korkade vi upp champagnen i Genève och firade. Vid ett annat bord i samma restaurang satt den amerikanska delegationen och slokade.

En seger vunnen. Nu gällde vad Internationella domstolen i Haag skulle säga. Sommaren 1996 svarade domstolen på frågan om kärnvapnens laglighet (både WHO och senare FN:s Generalförsamling hade ställt frågor om kärnvapen till domstolen). Domstolens svar blev inte helt lätt att tolka – men det framgick tydligt att ”hot och användning av kärnvapen inte var förenligt med internationell rätt och humanitära lagar, men att det under en extrem omständighet möjligen skulle kunna användas i självförsvar”. Domstolen hade under beredningen försökt beskriva en sådan situation då hot eller användning av kärnvapen möjligen kunde vara lagligt, men fastställt att något sådant scenario inte hade kunnat identifieras. Indirekt hade man därmed sagt att kärnvapen var olagliga. Ann Marie Jansons mission fullfylld.

1998 slutade Ann Marie Janson sitt arbete som ”speaker”, dvs talman för IPPNW, sedan dess har hon gift om sig och fått ännu ett efternamn, Lang, och ägnar nu sin kraft åt hjärnforskning med inriktning på Parkinsons sjukdom. Hur ser hon nu snart tretton år senare på sina intensiva år i kampen mot kärnvapen?

– Vad jag är särskilt glad över är att mina barn säger att de är mest stolta över mitt engagemang i Läkare mot kärnvapen. Men jag slutade min aktiva period i IPPNW när jag insåg att jag hade för många olika engagemang och privata angelägenheter som slukade min energi. Jag hade hållit på i nästan tjugo år i olika organisationer, det hade varit spännande och meningsfullt. Men jag ser ett sånt här engagemang som att man gör vissa projekt. Man gör det för att man har lust, orkar och vill, en tidsbegränsad insats. Ingen är oersättlig. Jag tror det är viktigt att se på sina motiv. Går man in i ett projekt för att vara en god människa eller för att döva ett dåligt samvete, då tror jag inte det blir bra.

Kanske var det svaret på min inledande fråga. Vad får vissa människor att engag-

era sig? Strax innan vi skiljs säger Ann Marie Janson Lang:

- På sätt och vis skulle jag vilja jobba med de här fredsfrågorna igen. Vad är det för pusselbitar som saknas för att åstadkomma nuclear abolition, dvs ett totalt förbud mot kärnvapen? Och så lägger hon till:
- Det är dags att gå ut och förtydliga: ”Kärnvapenkrig – det är Tjernobyl och Fukushima med avsikt – fast värre!” ■

Text: Ami Lönnroth, journalist och författare

EBBA NEANDER

Överläkare i barnpsykiatri, under många år medlemsansvarig i SLMK.

När rapporterna om de första atombomberna över Japan nådde Sverige uppfattade jag, liksom många andra, inte alls vidden av katastrofen. Jag var upptagen av mitt första, tre månader gamla barn, jag befann mig mitt i min utbildning till läkare i Uppsala, var fylld av glädje över att andra världskriget var över och hoppades som de flesta andra på en värld utan krig.

Men artiklar av "Bang", journalisten Barbro Alving, på 50-talet om vad som egentligen hände i Hiroshima och Nagasaki väckte stark oro hos mig. Och jag följde med intresse kampen mot att Sverige skulle skaffa sig kärnvapen, dock utan att vara aktiv. Den upplevelse som riktigt grep tag i mig var en film om atombomben på en riksstämman i Stockholm i början av 80-talet. Vi var några få i ett halvmörkt rum. Jag överväldigades av bilderna av allt det fruktansvärda som bomben förde med sig - jag mådde illa och ville bara gråta och skrika. Jag tror jag struntade i resten av stämman. Efter detta var det självklart att gå med i SLMK och att sedan som pensionär med gott om tid arbeta i en lokalförening.

Vår "informationsperiod" under mitten och slutet av 80-talet, när vi talade inför högstadielklasser, var mycket stimulerande. Jag mötte hos många elever en stark oro inför kärnvapen och krig. De uttryckte en rörande tacksamhet över att någon vuxen talade klartext med dem, lyssnade på dem och förmedlade ett hopp. Kongresserna runt om i världen gav förnyad näring åt mitt engagemang - Köln, Moskva, Montreal - men allra starkast Hiroshima och Nagasaki. Vandringen genom museet i Hiroshima var en vidrig upplevelse: realistiska framställningar av svårt skadade, flyende offer; trappan där silhuetten av en människa bränts in... Det blev en befrielse att komma ut i dagsljuset och glädjas åt "Barnens Fredsmonument" smyckat med kaskader av tusentals färgglada små papperstranor, symboler för hälsa, lycka och fred. Och högst upp statyn av flickan Sadako Sasaki med en gyllene trana i sina utsträckta händer.

I vardagsarbetet i den lokala gruppen och den stora föreningen är det den goda känslan av gemenskap som driver mig vidare. Ofta tänker jag också på den brittiske psykologen James Thompsons trösterika ord: "Överallt finns små grupper som tror att deras arbete ingenting betyder, men håll ut, skaffa er kunskap, håll er redo - en dag blir det läge för att göra en stor insats."

Som pensionerad har jag förutom arbetet i SLMK också kommit att stödja asylsökande flyktingfamiljer. Det känns tillfredsställande som barn- och ungdomspsykiater att kunna arbeta både i den nära, lilla världen och i de globala sammanhangen. Allra mest är det nog omtanken om de generationer som kommer efter mig som har gett mig uthålligheten.

Barnens appell vid Sadakos staty i Hiroshima grep mig djupt:

"Detta är vårt rop. Detta är vår bön. Att bygga fred i vår värld". ■

CHRISTINA VIGRE LUNDIUS

Företagsläkare, tidigare vice ordförande i SLMK och under många år engagerad i frågor kring kärnvapen och den mänskliga faktorn.

Sätt dig ner och vänta på din själ, säger indianerna, Jag var tvungen att ligga till sängs tre månader för att vänta på mitt ben ...

“CTG visar inga värkar, så den här förlossningen kommer att ta lång tid!” sa barnmorskan “det brukar det göra för sjukvårdspersonal!”

Det var tredje gången för mig och med den erfarenheten var jag övertygad att värkarna var maximala men, det var första gången som en apparat registrerade förloppet och då fick jag rätta mig efter det. Då jordemodern lämnat rummet gick det inte många minuter förrän den lille var ute med hjälp av fadern och ett biträde. Det klack till i ryggen, men det blev en fin liten unge maj 1982!

I tre månader var jag sängliggande och mitt ena ben blev allt smalare och svagare. Där låg jag, och mellan amningarna kände jag mig ofta ledsen och utlämnad, oförmögen som jag var att ta hand om det jag skulle, inte minst mina tre små. Jag hade gott om tid att tänka, fundera och vänta. Bredvid sängen låg en bunt tidningar med artiklar jag borde ha läst. En flera månader gammal Läkartidning hade legat uppslagen, men jag hade inte haft tid ...

Professorsuppropet till alla Sveriges läkare om risken för ett kärnvapenkrig, slog ner i mig med en oerhörd kraft och klarhet. Vad skulle jag kunna göra, där hemma på möllan i Perstorpsskogarna, en vanlig allmänläkare, trebarnsmor med den yngste alldeles nyfödd? Dessutom hade jag ett besvärligt diskbräck som gjorde mig oförmögen att gå. Hur skulle jag kunna påverka världens största vansinne?

Det måste finnas andra med större möjlighet...

I alla fall bestämde jag mig till sist dramatiskt nog - ett drag från min far - att om jag kom upp på båda mina ben igen, så skulle jag göra vad jag kunde! En värld full av atombomber som hotade mina och alla andra barn i världen var en fullkomligt omöjlig tanke att acceptera! Jag blev opererad i Lund och jag gick med i SLMK.

Det blev svårt att hitta säkert och vederhäftigt mate-

rial till min information om de medicinska effekterna. Jag började lyssna på band från olika konferenser med min bristfälliga engelska och jag åkte på möten bl.a. på Karolinska Institutet för att höra Bernhard Lown, grundare till IPPNW. Han blev också en kraftfull inspiratör för mig. Likaså gjorde den australiensiska barnläkaren Helen Caldicott och hennes film "If you love this planet" ett oförglömligt intryck på mig.

När Infobladen började komma och när WHO's "Effects of Nuclear War on Health and Health Services" kom 1984, blev det betydligt lättare.

Första anförandet skulle vara på biblioteket i hembyn och det var inte så självklart. Där var de rädda för att få se "sovjetröda flaggor" på torget och en lokalpolitiker sa att hon var "emot allt fredsarbete" så vi fick gå någon annanstans. Dessutom fick jag besked att jag absolut inte skulle få tala på ortens Rotary. Jag blev kraftigt kränkt och helarg och beslöt därför att visa dem att världens ödesfrågor var ett ansvar för dem också.

Vrede visade sig vara en bra drivkraft, som jag inte var van vid.

Vid en stor samling i västra Skåne blev jag skrämmd och oroad och än mer övertygad att vår information behövdes. En riksdagsman, som också satt i försvarsutskottet, reste sig och sa efter en av mina redogörelser från Hiroshima: "Tro inte vad Christina säger. Detta kan inte drabba oss i Sverige för vi har så stabilt byggda hus." Det blev en stark reaktion i lokalen och sedan behövde jag inte säga så mycket mer.

Det blev via Rotary som jag först fick den största uppbackningen och förståelsen; mycket tack vare en mycket aktad lagman som var distriktsguvernör blev jag ombedd att vara huvudtalare på en stor konferens i Lund 1984. Först var arrangörerna skeptiska och rädda för demonstrationer om jag skulle tala!!

Titeln fick kamoufleras till "Finns det hopp för människan i kärnvapenkrigets skugga".

Om det var någon som var rädd... skraj... så var det jag när jag klädde om i källargaraget till Stadshuset i Lund! Det var viktigt hur man var klädd! Flera hundra gubbar! Det var bara gubbar på den tiden. (Nu är jag sedan flera år själv med, och arbetar mycket för att samla in pengar till Rotarys Läkarebank i tredje världen.) Det tog exakt 30 minuter! Det var dödyst. Jag förstod senare att varken de eller jag var riktigt de samma efteråt. Mitt engagemang fick ny kraft.

Det följde en lång, lång rad av föredrag genom åren, bortåt ett par hundra vad jag kommer ihåg, för sjukvårdspersonal, militärer, hemvärn, lärare, kyrkor, konfirmander, skolelever, föreningar...

Biskopen i Lunds stift såg till att alla präster fick höra om riskerna med alla världens kärnvapen. Tillsammans med en överstelöjtnant från Milo Syd åkte jag runt. Först fick jag lära mig att en svensk bara skall "borsta av lite radioaktivt damm från regnkappan" efter en atombombsdetonation. Men alltefter som tiden gick övertog min

uniformsklädde medpratarna mina ord och de sista gångerna informerade han t.o.m om den påverkan bara hotet av dessa förintelsemaskiner hade på oss alla.

Ofta fick jag packa min svarta väska och ge mig i väg, när någon bad mig komma. Det var ofta drygt, men när jag kom hem igen var jag tacksam över den tilltro jag fått och nöjd att ha delat ansvaret med än fler. Jag fick minska mitt ordinarie arbete och kunde fortsätta tack vare att hela familjen tyckte det var lika viktigt som jag. Världens största omedelbara hälsorisk (enligt WHO) - svår att hinna med bara på fritiden.

Gunilla Nordstöm-Björverud i Lund höll tillsammans med ett fåtal medhjälpare ansvaret för hela Skånes SLMK. Tack vare hennes vilja kom jag tidigt in i SLMKs styrelse. Jag tänkte bara sitta där ett tag för att lämna plats för andra! Så fick IPPNW Nobels fredspris 1985. En obeskrivlig framgång för oss alla och vi fick mer än 1000 nya medlemmar i SLMK!

Inför IPPNWs världskongress i Stockholm i juni 1991 nådde vårt styrelsearbete en nästan oöverkomlig dimension.

Med Ola Schenström från Luleå som kongresspresident, sedermera ordförande i SLMK i flera år, som drivande kraft ökade det gemensamma engagemanget. Han övertalade mig att bli vice ordförande i SLMK och därmed tog jag på mig ett stort arbete inför kongressen på Mässan i Älvsjö.

Det var en stor utmaning på många sätt för en ideell organisation och det höll nästan på att ta knäcken på oss. Bortåt 2000 deltagare från nästan hela världen och många av dessa utan pengar, varken till resa eller uppehälle. Program, alla arrangemang, omhändertagande skulle bli det allra bästa. Vem kommer inte ihåg "Lotteriet för en tryggare värld" som vi kände oss tvungna att ta på oss. 25 kr kostade de gula lotterna. För att locka kunder tog jag blodtryck hemma i Perstorp! Mycket tacksamt. Hela familjen inklusive den yngste som då var 9 år hjälpte till. Vi sålde mer än 800 lotter den påsken.

Turligt nog tjänade vi 1 1/2 miljon kr på lotteriet!!! Det var en stor lättnad. Hela kongressen gick ihop. Pengarna var välsignade och hälften av dem gick till IPPNW i Boston.

Vår mediaman från Sveriges Radio "Vår osäkra värld" Lars G Lindskog var ovärderlig med all sin erfarenhet och alla sina otroliga kontakter. Genom honom ökade engagemanget och utmaningarna för hela SLMK och även för IPPNW och inte minst för mig.

Vi var många som arbetade tillsammans och det blev en fantastisk Världskongress! Vi är många som talar om den än.

Min äkta hälft, Klas, fick rycka in under stora delar av förberedelserna och organiserade hela det praktiska genomförandet. Efter konferensen övergick hans ideella arbete

till tjänsten som kanslichef för SLMK. Han lade så småningom ner sitt företag och därefter flyttade kärnvapenfrågorna bokstavligt in i HELA vårt hem på Håkan-torpsmölla.

Genom åren har mitt SLMK-engagemang fört med sig många, många fantastiska upplevelser som betytt mycket för mig. Jag har många vänner runt om i världen och inte minst här hemma. Alla möten har gjort mitt liv både rikare och mer spännande och det är en stor tacksamhet jag känner.

Hur var det nu indianerna säger... Egendomligt med det där benet som inte funkade för arton år sen... Om jag får tid skall jag sortera alla mina bilder! ■

GÖSTA ARTURSON

*Professor i brännskadevård i Uppsala,
SLMK:s ordförande åren 1982-1986.*

Ett brev betyder så mycket. Så var det för mig en januaridag 1963. Ett amerikabrev väntade på mig då jag kom hem sent efter ett jobbigt kirurgdygn. Det var en inbjudan till en konferens på Grand Bahama för eliten inom brännskadekirurgin. Och jag var utsedd att få vara en bland deltagarna. Får man skämtså så med en trött kirurg, tänkte jag.

Men det var sant. Och tre månader senare var jag på väg mot Grand Bahama med bildmaterial från min avhandling om brännskadans patofysiologi. På flygplatsen välkomnades jag av en kommitté på "röd matta". En elegant klädd, gråhårig, solbränd gentleman kom emot mig. "Welcome to my island, the Rand Bahama". Så började en märklig internationell brännskadekongress. Vi var 15 föreläsare. Var och en av oss skulle ansvara för en sektor. Gemensamt skulle vi täcka hela brännskadepanoramats. Allt skulle publiceras i läroboksform. Mr Rand, som var ansvarig för kongressen, ville med den hedra minnena av släktingar och vänner som omkommit i blitzens London, hans födelsestad. Mr Rand var uppfinnare, andra halvan av Remington-Rand, men inte enbart uppfinnare av den elektriska skrivmaskinen utan också av elektriska hus-hållsmaskiner och elektriska rakapparater.

- Känner du till någon annan som studerat lymfa dränerad från brännskadad vävnad som du gjort i din avhandling? frågade en kvinnlig kollega från Boston.
- Ja, ett mycket bra jobb med spännande resultat ska du läsa. Författaren heter Wright.
- Roligt att du uppskattar mitt arbete. Jag hette Wright som ogift. Du borde stanna i Boston på hemresan. Både min forskning och min man kommer att intressera dig.

Så blev det. I Boston hämtades jag i en svart limousine körd av en uniformerad chaufför till parets slott. Jag togs emot i ett rum med en rad fotografier på flygeln, med bl.a. John F Kennedy omgiven av värd och värdinna.

Väggarna var behängda med marina målningar. Vårdens första fråga till mig under middagen var: "Hur ser ni i Sverige på riskerna med ett kärnvapenkrig?" Han frågade samtidigt som han sköt kvällens första champagneskork upp i taket – ett tak pepprat av

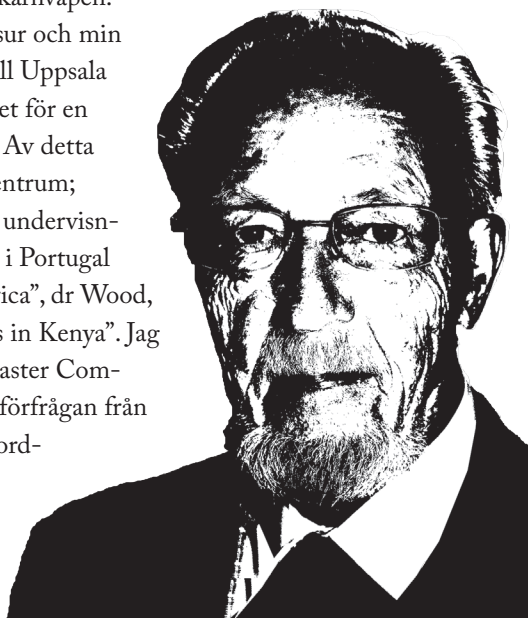
korkmärken. Vårdinnan gav mig betänketid genom att hälsa mig välkommen. Sedan sade hon till sin man: "Du som är chef för vår ostkustflotta kan väl först berätta hur du själv ser på riskerna för en konfrontation mellan supermakterna". Han gav då en lektion på högsta nivå om supermakternas kapprustning och om arbetet med det partiella provstoppsavtalet, och om upptäckten av sovjetiska kärnvapenladdade missiler på Kuba några månader tidigare. Mitt politiska uppvaknande om kärnvapnen blev våldsamt!

När jag återvänt till Uppsala började jag läsa den litteratur jag kom över om medicinska effekter av ett kärnvapenkrig. Det fanns två skäl till detta. Jag ville ha med det i kursen i katastrofmedicin för läkarstuderande som jag ansvarade för. Dessutom tänkte jag ta upp ämnet i International Society for Burn Injuries (ISBI). Men det gick trögt. Kursen obstruerades nämligen varje gång av radikala medicinare som visade sitt missnöje genom att sitta med ryggen mot föreläsarna. Alla föreläsningar som innehöll politiska eller militära inslag bojkottades helt. Min andra förhoppning, att intressera ISBI:s styrelse för faran med kärnvapenkrig, misslyckades också. Först när ett samarbete etablerades mellan WHO och ISBI, som jag var delaktig i, togs medicinska effekter av ett kärnvapenkrig upp på agendan.

Intresset för en så viktig global fråga som förebyggande av kärnvapenkrig var svalt under 60- och 70-talen. Det partiella provstoppsavtalet 1963 dämpade oron för ett kärnvapenkrig. Vietnamkriget tilldrog sig ett dominerande intresse. Supermakternas våldsamma rustning hemlighölls och uppmärksammades därför inte.

Ett brev betyder så mycket. Nu gällde det Urban Waldenströms berömda brev som är upprinnelsen till SLMK. Naturligtvis skrev jag under uppropet och blev medlem i den nystartade föreningen Svenska läkare mot kärnvapen.

1982 blev ett händelserikt år. Min professur och min medicinska forskningsrådsgrupp fördes över till Uppsala Universitet. Samtidigt fick jag överläkaransvaret för en ny brännskadeintensivvårdsavdelning (BIVA). Av detta skulle jag bygga upp ett så kallat brännskadecentrum; forskningslab, BIVA, operativ verksamhet och undervisning. Jag skulle vidare avsluta ett SIDA-projekt i Portugal och tillsammans med "the flying doctor of Africa", dr Wood, starta ett WHO-projekt: "Prevention of Burns in Kenya". Jag hade just föreslagits som Chairman of the Disaster Committee of the ISBI. Mot slutet av året kom en förfrågan från SLMK:s valnämnd. "Kan du tänka dig att bli ordförande i riksstyrelsen?"

Vad skulle jag svara? Valberedningen ville ha en läkare ur kirurgi-intensivvårdsblocken som kunde öka intresset bland sina kolleger för SLMK. Mitt arbetsfält låg väl till inom brännskadeintensivvård och katastrofmedicin. Jag borde kunna föreläsa om väsentliga avsnitt av de medicinska effekterna av ett kärnvapenkrig.

Jag förstod att de arbetsuppgifter som jag dagligen sysslade med var helt ointressanta i händelse av ett kärnvapenkrig. Dess medicinska konsekvenser framstod som ohyggliga och vansinniga. Varför förstod inte alla kolleger jag rådfrågade detta? Eller förstod de, men ville inte engagera sig? Trodde de inte att det fanns några möjligheter att förhindra ett kärnvapenkrig? – Syssla med det du har utbildning för, att operera, vårda patienter och forska! Det du hela tiden kan bli bättre och bättre i. Kampen mot kärnvapen ska föras globalt av politiker och tekniska experter! Så lät det från flera kirurgkolleger.

Men ganska snart började den ilska och frustration jag kände mot de makthungliga förespråkarna för kärnvapenrustning ta överhand. Jag blev helhjärtat engagerad i kampen mot kärnvapen, mot “devices of genocide”.

Ett viktigt skäl till att jag tackade ja till ordförandeposten var att jag visste att Lars Engstedt och Urban Waldenström skulle stå vid min sida, att Gunilla Nordström-Björverud skulle vara min sekreterare, att C.H. Janson skulle vara SLMK:s kassör och att Staffan Cederblom skulle vara ansvarig för informationsbladet. Det kändes betryggande.

Jag gjorde en programförklaring. I den ingick att sammanställa en bok om medicinska effekter av kärnvapenkrig i Katastrofmedicinska organisationskommittén (KAMEDO). När den är klar vill jag överlämna ordförandeklubban till någon annan i SLMK.

Redan från början mötte jag kolleger från de flesta av medicinens olika arbetsfält, alla besjälade av ett imponerande ideellt intresse för Läkare mot kärnvapenrörelsen. Det fanns en påtaglig pionjäranda.

Bland våra viktiga uppgifter var att lära oss ge obehaglig information på rätt sätt till olika åldrar. Hur togs vår undergångsprofetia emot? Ger vi också hopp? Här hade vi ovärderlig hjälp av duktiga medarbetare i konsten att förmedla och förstå ord och bild. Låt mig nämna: Johan Cullberg, Magnus Kihlbom, Urban Vestin, Horst Eberhard Richter, Einar Kringlen. Bläddra tillbaka i SLMK:s tidigare informationsblad och utgåvor! Där finns ännu aktuell information att läsa.

Ett vanligt sätt att föreläsa var att först berätta om Hiroshima och Nagasaki. Därefter förflytta förödelser till en känd miljö. Inför ett föredrag i Stockholm gjorde jag en gång ett scenario med en “tänkt Hiroshima-bomb” över centrala Stockholm. Efter föredraget berättade en åhörare hur glad han var över att han bodde i Vaxholm,

långt från förödelsen. Det kom mig att tänka på en händelse från Kenya som dr Wood berättat för mig. Han föreläste en gång ute i "Afrikas obygd" om sjukdomar som spreds med myggor. För att alla skulle förstå hade han dels placerat ut ett antal tolkar bland åhörarna, och dels illustrerat med diabilder på myggor projicerade på ett upphängt lakan. Efter förkunnelsen spred sig en påtaglig glädje i församlingen. Då han undrade varför fick han veta: "Klart att vi är glada, så där stora myggor finns inte här".

Vårt övergripande mål var att samla människor till en enda uppgift: "Jorden befriad från alla kärnvapen!" Men detta kunde man förstås inte föra fram på samma sätt till barn, ungdom och vuxna, till professionella och lekmän etc. Också i detta sammanhang hade vi goda krafter i våra led. Då det gällde barn, ungdom och kärnvapen lärde vi oss av framför allt Alexandra Bergström och P-O Holmberg. Under pionjärtiden fanns det många aktiva föreläsare och skribenter i lokalavdelningarna, t ex Gunilla Lidin-Jansson, Torsten Cervin, Ebba Neander, Ernst Michaeli, Knut Lidman och Christina Vigre Lundius. Information till våra politiskt valda i landet ansågs viktigt. Jag deltog i ett första, i god tid planerat, sammanträde med försvarsutskottet. En, säger en, riksdagsman kom. En privatlektion alltså. Vi måste lära oss korridorlobbyism, fick vi veta. Krafttag sattes då in med framgång av flera: Matts Beling, Kerstin Holmquist, Karin Wrangsjö, Karin Odhner, Gösta Alfvén, Ann Marie Janson, Anders Wassén. De första åren i SLMK:s historia var inspirerande på många sätt. Medlemsantalet steg över förväntan till över 25% av den svenska läkarkåren på ungefär 3 år. Medlemsförteckning och inbladning av inbetalningskort i Läkartidningen gjordes av Pia Svenberg-Appelgren och Karin Edgardh. Barbro Smedby tog hand om medlemsfrågor och omorganisation av SLMK. Undervisningen förbättrades genom t ex WHO-rapporten "Effects of Nuclear War on Health Services". Många bevis gavs på den helt absurda rustningsspiralens effekter på hälso- och sjukvården. SLMK etablerade samarbete med en rad andra yrkesgrupper mot kärnvapen. Allt detta ökade väsentligt våra kunskaper. Den enda vägen att förhindra ett kärnvapenkrig ansågs vara att drastiskt minska för att slutligen helt eliminera alla kärnvapen. Frågan om totalt provstopp (Comprehensive Test Ban Treaty) togs upp. Om möjligheter inte längre skulle finnas att testa och kontrollera kärnvapen kunde man inte lita på de vapen som fanns i lager eller utveckla nya vapensystem. En brevkampanj startades i syfte att protestera mot varje utförd provsprängning. Förslag till protestbrev och adresser till kärnvapenmakternas presidenter, försvars- och utrikesministrar samt ambassader i Stockholm utformades. Arbetet med kampanjen gjordes framför allt av Karin Edgardh, Karin Wrangsjö och Barbro Smedby.

Bro byggdes mellan öst och väst genom entusiastiskt arbete av Hans Levander, Barbro Smedby och Gösta Alfvén. Försök gjordes att öka samarbetet med tredje

världen. Vi lever i en farligt överrustad och undernärld värld som berör oss alla. Vägledande var "The mother of the nuclear freezemotion", Helen Caldicott i sin bok *Missile Envy*, i filmen "If you love this planet" och vid flera besök i Sverige.

I takt med ökande medlemsantal och allt fler kolleger som åtog sig arbetsuppgifter, inte minst i regionerna, ökade samarbetet med vår världsorganisation, IPPNW. Vi kunde sända delegater till de internationella kongresserna. Min erfarenhet av kongresser inom mitt arbetsfält var att de ofta hade något stads- eller landsöverhuvud som beskyddare eller öppningstalare. IPPNW-kongresserna visade sig ha dessa överhuvud som aktiva delegater och föredragshållare. Dessutom förekom ofta anföranden av toppar inom WHO, UNICEF, världsreligioner etc. Detta visar att IPPNW:s budskap anses vara av yttersta vikt och därför måste bevakas världen över. Kongresserna hade en unik internationell genomslagskraft. De som framför allt förstod detta och gav, och fortfarande ger, SLMK en mycket stark position i IPPNW är Urban Waldenström, Lars Engstedt, Gunnar Westberg, Ola Schenström, Hans Levander, Ann Marie Janson och Gunhild Beckman.

Därmed inte sagt att all kommunikation var tillrättalagd och lätt. IPPNW:s kongress i mars 1983 hölls i Rom. På programmet stod "out-side speaking engagement". Jag sändes att föreläsa i Subiaco, en stad ett tiotal mil öster om Rom. Trots att jag lovats AV-hjälpmiddel fanns inga tillhands. Då föreläsningen skulle börja fanns endast tre åhörare med en medelålder runt 70 år. Jag ringde då till borgmästaren och lyckades med hans hjälp fylla föreläsningssalen med lärare och fyra klasser från ett tekniskt gymnasium. De hade AV-hjälpmiddel och "el-kunnande", och ett stort intresse för mitt föredrag.

Ett annat exempel på överraskning var kritik som vi mötte i samband med utdelandet av Nobels fredspris 1985. Vi var många som glada vandrade iväg i ett fackeltåg på "Karl-Johan" kvällen efter prisutdelningen. Flera av oss bombarderades plötsligt med tomater och ruttna ägg. IPPNW:s ene co-president, ryssen Eugene Chazov, ansågs inte rumsren. Det faktum att IPPNW kunde arbeta "genom järnridån" – det som vi såg som en styrka – vändes mot oss. Vi hade dock fått Nobels fredspris för kampen mot krigskonstens mest dödsbringande framsteg sedan krutet uppfanns.

Trots programförklaringen blev inte mitt engagemang för en kärnvapenfri värld så som jag föreställt mig. Jag visste att engagemang i ideella sammanslutningar är något alldeles speciellt. Jag hade erfarenheter genom mitt arbete i ISBI och som mångårig inspektor för Upplands nation. Men mitt arbete i SLMK/IPPNW fördjupades, tog överhand och skärmade av mig från annan verksamhet. En kväll började jag vid middagen med familjen att berätta om en artikel jag läst som handlade om sofistikerade bärarsystem för interkontinentala kärnvapenmissiler. Det blev tyst vid

bordet. Plötsligt hördes äldste sonen: "Pappa, du pratar inte om något annat än kärnvapen nu för tiden!" Jag började förstås omedelbart opponera mig, men avbröts av mor i huset: "Nu äter vi!"

Ett brev betyder så mycket. Nu var det ett brev från förlaget. Kamedoboken om "Kärnvapenkrig" var färdig. Boken motsvarade syftet: "Kunskap ger insikt, insikt ger åsikt, åsikt ger handlingskraft". Vi firade boken vid kvällens middag i familjen. Jag sköt kvällens champagnekork upp i taket, och sa: "Nu äter vi!"

Minst tre saker har mitt engagemang i SLMK-arbete lärt mig: att förmedla och ta emot obehaglig informatio – en lärdom som jag haft nytta av i mitt arbete som intensivvårds- katastrofläkare att ideellt arbete för en viktig sak ger en speciell tillfredsställelse att det inte är brist på intelligens, utan känslomässig omognad som är vår tids problem. ■

HANS LEVANDER

Reumatolog i Uppsala, mångårig styrelsemedlem i SLMK och initiativtagare till flera internationella projekt, bland andra Dialogues with Decision Makers och Nucelar Weapons Inheritance Project.

Jag var till en början obenägen att avsätta tid för denna reflekterande artikel, men efter viss eftertanke har jag kommit fram till att det är viktigt att fundera på hur jag får motivation till mitt engagemang i SLMK-IPPNW. Jag gör detta genom en kort livsresumé i dekad-steg.

1940-talet

Född en kall marsdag 1942 under andra världskriget med mörkläggningssskivor tillgängliga för fönstren. Jag vet inte om det var jag eller om det var mina äldre bröder som grät när de hörde Goebbels propagandatal från Motalasändaren ljuda starkt och hotfullt i vårt hem. Jag har senare fått höra av mina föräldrar att det var på min enträgna begäran som de skänkte 50 kronor till offren för Po-flodens översvämning i slutet av 40-talet. Jag har inte solidariteten som en självklar miljöfaktor från min barndom.

1950-talet

Skoltid i skyddad Sigtuna-värld. Jag har ett synminne av rubriken på en kvällstidning som förmedlade Stalins död i mars 1953. Sovjetinvasionen i Ungern hörde jag på radion tillsammans med min orolige far. Min första kontakt med atombomberna skedde genom läsningen av Nevil Shutes "On the Beach", en bok som vi hade som undervisning i engelska. Dessvärre läste vi den rad för rad och glosa för glosa utan att se det större sammanhanget med det totala kärnvapenkrigets effekter i Australien. Boken gav dock ett kvarstående ödesmättat intryck. Jag såg en tidig kväll 1957 Sputnik passera på snabb bana från öst till väst över himlen, och upplevde hur jorden plötsligt krympte!

1960-talet

Medicinstudierna och Uppsalasången lyckades ännu en tid att hålla ofreden i världen på avstånd. Jag lärde mig mycket om föreningsarbete genom att delta i OD's administrativa verksamhet. Några studenter vid min nation reste till Båstad och protesterade mot att Rhodesia spelade Davis Cupptennis mot Sverige - Hörde sport och politik ihop? Detta var 40 år före Pekingolympiaden 2008! Min blivande livskamrat Kristina deltog med framgång i försvarandet av almarna i Kungsträdgården.

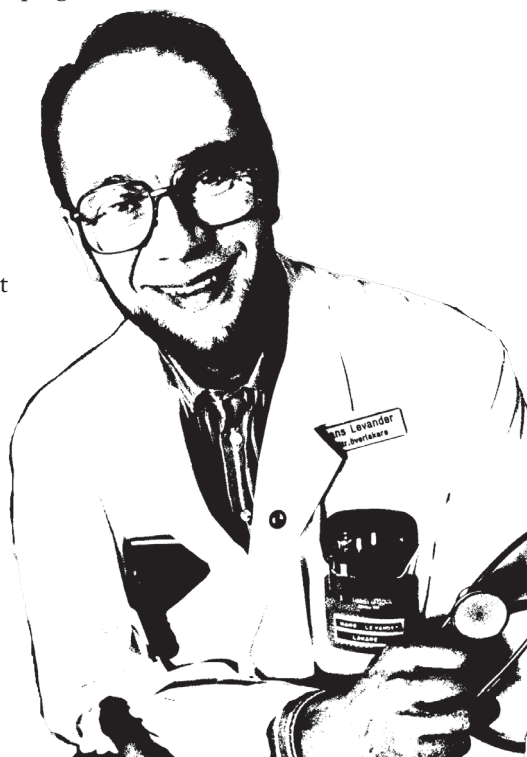
1970-talet

Färdig med läkarutbildningen inom internmedicinen. Ett Parisår med cellodling och körsång. Tilltalas av hematologin som erbjuder intressanta experimentella modeller för differentieringsstudier i Millipore-kammare. Jag ser hur en malign cell-linje H-60 som odlas i en sådan diffusionskammare uppvisar viss oväntad differentiering. Även cirkulerande monocytära celler differentierade i denna experimentella modell, det var stamcellerna, idag en del av etablerad hematologisk och onkologisk behandling! Är det maligna och onda endast ett uttryck för oförmåga till utveckling? Finns det överhuvudtaget något genuint ont? Är det mognadsfaktorer som saknas eller brist på receptorer som kan svara på befintliga mognadsfaktorer! Begreppet "eradication to the last cancer cell" får inte fäste hos mig. Vad är "värstingar" sett ur ett sådant differentieringsperspektiv? eller "Ondskans imperium"? Utlandsresor med OD eller för medicinska konferenser ger mig förståelse för språkens betydelse för att överbygga gränser.

1980-talet

1982 påverkas jag av kollegan Erik Larsson som förmedlar atombombsbudskapet genom skrämmande film. Hiroshima-erfarenheterna blir allas kunskap och även insikt för allt fler. Jag ansluter mig till SLMK efter det att jag fått en boosterdos av Lars Engstedt vid en nordisk hematologkonferens i Linköping.

Med hustru Kristina, barnen och grannarna deltar vi i en stor Göteborgsdemonstration på Ullevi. Vi demonstrerar mot utplaceringen av kärnvapenmissiler i Europa. Nya begrepp med stark visualisering skapas såsom "Kärnvapenvinter". Reaktionen och Protesten finns med, Faktainhämtningen skedde genom månadmöten i Uppsala med yrkesgrupper mot kärnvapen. Känslan fylldes på med Caldicott's "If You love this Planet". IPPNW fick status genom WHO-rapporter och genom Nobels fredspris. Jag kopplades in som kärnvapenexpert till IKFF's (Internationella Kvinnoförbundet för Fred och Frihet) fina globala program under Inga Thorssons fana: "Den Stora Fredsresan", tyvärr ej upprepad och uppföljd!

Jag är med och initierar ett praktiskt och förtroendeskapande symboliskt projekt, de trilaterala mötena i Uppsala. Tack Barbro Smedby för allt fint samarbete! Tack även till bland annat Göran Kjellbergs barn som tillät läkare från Sovjetunionen och USA att bo i deras uppsalahem under villkoret "att de inte krigar i vårt vardagsrum!". IPPNW's forskningsresultat om barns rädsla inför kärnvapenhotet leder bland annat till att jag är med 1987 och initierar ett internationellt ungdoms- och skolprogram: Life-Link Friendship-Schools. Fredspedagogen m. m. Bernard Benson som skrivit och tecknat den charmiga Fredsboken blir en intressant partner och inspiratör under några år. Karin Liungman likaså, som musikanter och översättare av Fredsboken. Två egna barn i tidiga tonår, som tilltalas av Greenpeace's spektakulära protester, finns med när vårt hus översvämmas av IPPNW-diabilder och manualer som paketeras till 60 affiliates.

1990-talet

Reumatologisk smärta och fibromyalgi går hand i hand med IPPNW-program. IPPNW-kongressen i Stockholm fokuserar på kommunikationens betydelse för nedrustningsprocessen. Kärnvapenengagemanget går ner men kärnvapnen försvinner inte trots att Gorbachov bidragit till kalla krigets avskaffande! 1996 ser ut som ett framgångsår med CTBT, World Court, Generalernas upprop m. m. Vi frustreras dock av att logiken inte rör över kärnvapenstaternas rädslor och prestige och psykologi! Avtalen har inte den kraft om vi hoppades på. IPPNW sviktar i organisation och målsättning. Jag hyser tilltro till mötets kraft, och SLMK fortsätter engagemanget för att få med ryska läkare och beslutsfattare vid seminarier och möten. Vi tar råd av Rosenberg (Giraff- och Vargpedagogiken) och av Pollak (Att växa genom möten). Dialogprogrammet tar fart 1997.

Här står vi nu vid millennieskiftet med minst 15 000 kärnvapen i minst 7 länder. 2000-talets första årtionde.

Jag ser det som viktigt att ta fram de globala säkerhetsalternativen, en sorts tävling eller utmaning mot kärnvapendoktrinen. Projectet "Instead of Nuclear Weapons" initieras liksom medicinstudenternas "Nuclear Weapons Inheritance". Life-Link programmet introduceras vid bland annat ryska skolor och i Iran! Hur får jag motivation till att fortsätta mer än dessa första tjugo år?

Jag kan se och känna bland annat följande drivkrafter som ännu håller mig motiverad: Solidaritet med naturen. Jag har en stark förkärlek för vatten och en djupt liggande rädsla för att de ändliga vattenresurserna skall förstöras. Biosfären är ju endast en dryg mil tunn! Det "omistliga" i natur och kultur vilket sedan 1972 får stöd i UNESCO:s viktiga världsarvsprogram.

Min privilegierade livssituation: familjen, boendet, arbetet, musiken, hälsan. Insikten om vad några enskilda personer kan uppnå på grundval av ett seriöst och välplanerat program. SLMK-kollegornas hängivna samarbete ger styrka, liksom känslan av att ha 4 000 stödmedlemmar i ryggen!

Några böcker: Rolf Edberg: ... och de seglade ständigt, Droppar av vatten droppar av år, m fl. Bo Landin: Om träd kunde gråta. Peter Russel: En uppvaknande värld. Al Gore: Uppdrag Jorden. Lennart Parknäs: Vägen till förändring. Hubendick och Robèrt om humanekologi och biologiskt systemtänkande.

Några fredsvänner förutom SLMK o IPPNW: Lars Rydén i Baltic University Programme, Peter Wallensteen, Carl Lindberg, Life-Link-lärare och -ungdomar "worldwide"!

Insikten om min kapacitet vad gäller fredsarbetets strategi, internationell erfarenhet och egen social kompetens.

Romantiska och humoristiska filmer. Jag avstår idag från mer krig och elände än vad som är absolut nödvändigt för allmänbildningen och för våra dialogseminarier. En realistisk insikt att det vi arbetar för kanske inte uppnås i vår tid, värsta fall inte alls, men att det fortfarande måste siktas på och strävas efter! och att det måste ske under trivsamma former! ■

GUNNAR WESTBERG

Professor emeritus i njurmedicin vid Sahlgrenska akademien i Göteborg, SLMK:s ordförande 1996–2004 och co-president i IPPNW 2004–2008.

Hans blick fångade min under några långa sekunder. En klar, allvarlig blick. Sen somnade han igen, en månad gammal. Jag fortsatte att skjuta barnvagnen upp för sluttningen.

Men blicken fanns kvar i en blå punkt inne i mig. Answarets punkt? Tänk om han och hans systrar inte får leva och växa upp, tänkte jag, allt vårt hopp kan förintas i det stora kärnvapenkriget.

Om kärnvapnen visste jag en del redan då, 1981, men nu hade jag sett Helen Caldicotts film *If you love this planet*, och jag insåg att det var en uppgift för mig som läkare att delta i arbetet för att avlägsna kärnvapenhotet.

Tidigare hade jag i närmare tio år arbetat i Amnesty International. Det fanns likheter, även i Amnesty var det svårt att veta om arbetet gav något resultat. Men ”det finns så litet du kan göra – gör det!” var ett valspråk för både Amnesty och SLMK. I Amnesty hade jag kommit att arbeta mycket mot tortyr. Det blev till slut för tungt. Tortyrbilderna trängde in i mina drömmar. En svensk-kubansk film om tortyren i Chile fick mig att inse att jag inte orkade detta längre, och jag gav upp Amnesty-arbetet. Under året mellan Amnesty och SLMK kände jag att jag saknade något, det bör finnas något mer än engagemanget för arbete och familj. Så jag var beredd på en ny uppgift!

Det blev några intensiva år i SLMK med mycket lokalt arbete. Vi läste, föreläste, diskuterade, planerade. Vi var i ofta i blåsväder, mest motvind. Vi arbetade ju för Sovjet! Javisst gjorde vi det, och för amerikanerna, och indierna, afrikanerna, för alla! Vi gick ut i skolor, församlingsaftnar, klinikträffar, skrev i tidningar, producerade böcker. Det var en stor fördel att vi var läkare och dessutom hade stöd av en stor grupp kända professorer, som knappast kunde anses vara vänsteraktivister – annars ett svårt skällsord på åttioalet. Nobelpriset 1985 ökade respektabiliteten, även om det kom en begäran från Nato om att nobelkommittén skulle återkalla sitt beslut.

Höjdpunkten inträffade 1991, vid IPPNW:s största kongress någonsin, i Stockholm. Vi kände verkligen att vi var en del av en stor och växande världsomfattande rörelse. Senare mojade motvinden, och ibland har vi gungat i bleke. Människor har kommit att tro att risken för ett kärnvapenkrig är borta. Vi måste ständigt påminna om "den nukleära fotbollen", avfyrningsknapparna, som alltid finns i den amerikanske och ryske presidentens närhet. Vi måste påminna om att kärnvapnen kan avfyras av flera än presidenterna, och även experterna medger att en "icke-auktoriserad" avfyrning kan ske och starta det stora kärnvapenkriget, det omnicid där vi alla förintas. Det är märkligt att jag har lättare att arbeta mot kärnvapenhotet än mot tortyren. Även för mig är kärnvapenkriget något bokstavligen otänkbart, över all fattningsförmåga, trots att jag vet att det inte är osannolikt. Människors engagemang blir starkare av bilderna av brännskadade människor i Hiroshima än av tanken på mänsklighetens möjliga utrotning.

Det är naturligtvis tungt att ständigt påminna om, och påminna sig om, kärnvapenkrigets verklighet. Men ibland kommer oväntat lyckan över den underbara vardagen och välter bort tankarna på hotet. När jag kommer ut från biografen och ser alla som sitter i värvällen utanför kaféet och pratar, dricker öl, skrattar, med lekande barn och barn sovande i barnvagnarna, då känner jag intensivt att det finns inga prickskytter på taken, inga självmordsbombare, och inget krig hotar. Känslan av trygghet och tillhörighet fyller mig.

Och den lille, han med blicken, överlevde också, och hans sexåriga dotter skrattar så som bara hon kan.

Allt är som det skall vara. Ibland känns det som en uppenbarelse. Då är kärnvapenkriget långt borta. För en tid. ■

APPENDIX

Ordföranden i SLMK:

1981 - 1982	Lars Engstedt
1982 - 1986	Gösta Artursson
1986 - 1990	Gunhild Beckman
1990 - 1991	Urban Waldenström
1991 - 1996	Ola Schenström
1996 - 2004	Gunnar Westberg
2004 - 2008	Frida Sundberg
2008 -	Jan Larsson

Följande medlemmar i SLMK har deltagit aktivt i styrelsearbete i IPPNW, International Physicians for the Prevention of Nuclear War:

Lars Engstedt

- Verkställande utskottet, vice president Europa, styrelsemedlem

Gunhild Beckman - Verkställande utskottet, styrelsemedlem

Ann Marie Janson - Ordförande i IPPNW:s internationella råd

Ola Schenström - Kassör, board of director, styrelsemedlem

Anna Sjögren - Internationell studentrepresentant 1998-2000

Martina Grosch - Styrelsemedlem 2006-2008

Gunnar Westberg - Vice ordförande 1998-2002 och ordförande 2002-2004 i IPPNW:s internationella råd; Co-President 2004-2008; Styrelsemedlem 2008-2010

Wenjing Tao – Internationell studentrepresentant 2008-2010
vice ordförande i IPPNW:s styrelse 2010-2012

IPPNW:s kongresser

1981	Airlie House, Virginia, USA	1993	Mexico City, Mexico
1982	Cambridge , Storbritannien	1996	Worcester MA, USA
1983	Amsterdam, Nederländerna	1998	Melbourne, Australien
1984	Helsingfors, Finland	2000	Paris, Frankrike
1985	Budapest, Ungern	2002	Washington D.C., USA
1986	Köln, Västtyskland	2004	Peking, Kina
1987	Moskva, Sovjetunionen	2006	Helsingfors, Finland
1988	Montreal, Kanada	2008	New Delhi, Indien
1989	Hiroshima, Japan	2010	Basel, Schweiz
1991	Stockholm, Sverige	2012	Hiroshima, Japan

Vad kan få en läkare, redan upptagen av långa arbetsdagar, att engagera sig i arbete mot kärnvapenkrig? Och inte som så många andra blunda och tänka på annat. Vad får en läkare att öppna ögonen för det globala hotet och se hur atomvapnet hotar att orsaka dödliga strålskador och pulverisera och bränna upp miljontals människor?

Vad får en läkare att ägna kvällar och helger åt planerings- och informationsarbete, delta i långa konferenser och söka kontakt med ledare världen över?

I denna skrift möter du tio läkares berättelser om detta, om engagemanget och om arbetet mot kärnvapenkriget.

**SVENSKA LÄKARE
MOT KÄRNVAPEN**

www.slmk.org

